

Teologija Jobovih savjetnika

Vladimir Kajiš*

KAZALO

UVOD	1
I. PROLOG	2
A. Jobov karakter i blagostanje	3
B. Jobov karakter na kušnji	3
C. Dolazak savjetnika	6
II. DIJALOG – RASPRAVA	6
A. Job proklinje dan svog rođenja	7
B. Prvi ciklus govora	7
1. Elifaz	7
a.) Indirektna opomena	8
b.) Božje postupanje s čovjekom	9
c.) Iskustvo nadnaravnog otkrivenja	10
d.) Ljudska sklonost gluposti i nevolji	12
e.) Preporuka ili savjet	14
f.) Kritika Elifazovog prvog govora	18
2. Bildad	20
a.) Ukor	20
b.) Savjet	21
c.) Prizivanje na tradiciju	22
d.) Poruka o propasti nade bezbožnika	22
e.) Primjena poruke	24
f.) Kritika Bildadovog prvog govora	24
3. Sofar	25
a.) Ukor	25
b.) Božji putevi su neshvatljivi čovjeku	26
c.) Poruka otrcanih fraza moralnih klišeja	26
d.) Kritika Sofarovog prvog govora	26
C. Drugi ciklus Govora	28
1. Elifaz	28
a.) Job je sagriješio po onome što je rekao	28
b.) Job je neupućen i arogantan čovjek	29
c.) Može li smrtnik biti pravedniji od Boga	30
d.) Lekcija iz prošlosti	30
e.) Kritika Elifazovog drugog govora	30
2. Bildad	31
a.) Kritiziranje Joba	32
b.) Izvršni proces retribucije nad bezbožnicima	33
c.) Kritika Bildadovog drugog govora	33
3. Sofar	34
D. Treći ciklus govora	35

* Vladimir Kajiš je propovjednik i učitelj Božje Riječi u Vitezu i Novom Travniku.

1. Elifaz	35
a.) Ponovno izlaganje osnovnog argumenta	35
b.) Konkretna optužba	36
c.) Još jedna pobožna poruka	37
d.) Kritika Elifazovog trećeg govora	38
2. Bildad	38
a.) Božje veličanstvo	39
b.) Čovjekov neuspjeh u postizanju pravednosti	39
c.) Kritika Bildadovog trećeg govora	40
E. Sažetak dijaloga	40
F. Nešto o izlaganju mladog Elihua	43
G. Kritika Jobovih savjetnika iz Jahvinog odgovora	44
H. Sažetak kritike Jobovih savjetnika iz Jobovih govora	45
ZAVRŠNA RIJEČ	46
BIBLIOGRAFIJA	48

UVOD

Vrijeme nesreće obično stavlja na kušnju vjernost prijatelja. To su trenuci kada sve vrijednosti ovoga svijeta ne vrijede koliko prisustvo pravog prijatelja. Biblijski primjer takvog prijateljstva zasigurno se može vidjeti u Jobovim prijateljima: Elifazu, Bildadu i Sofaru. To su rijetki biseri istinskog prijateljstva. Dok su lokalni ljudi, koji su imali toliko mnogo koristi od Jobove mudrosti i bogatstva, izbacili svog dobrotvora na gradsko smetlište, misleći da njegov gubitak bogatstva i zdravlja predstavlja očit znak Božjeg prokletstva, oni dolaze iz velike udaljenosti i sjedaju u prašinu kraj njega djeleći s njim duboku žalost i patnju tjedan dana u tišini (Job. 2,11-13).

To je prijateljstvo visokoga ranga. Njihova namjera je bila samo suosjećati s njim. Htjeli su samo utješiti prijatelja, na kojega se tko zna iz kakvih razloga sručila tako velika nesreća da je iz njihovih njedara izmamila glasnu kuknjavu, koja se potom rasplinula u potpun muk za sedam dana i sedam večeri. Pred užasnim prizorom nekada najvećeg čovjeka istoka koji sjedi na smetlištu dok mu se gnjila koža rasčinja od krasta zanijemila je najveća mudrost tog tog vremena utjelovljena u ovim ljudima. Jezik njihovog prijateljstva i demonstracija njihove mudrosti je bila ništa doli suosjećajna šutnja. Ti velikani istoka su bili zaista dobri, ozbiljni i revni religiozni ljudi.

Međutim, eho Jobove tužaljke u proklinjanju dana rođenja, je pokrenuo lavinu riječi iz njihovih usta, koje su iz dobronamjernih savjeta lagano prelazile u podmukle udarce, te naposljetku zatrpale i njihovo prijateljstvo i sam razlog njihovog dolaska. Sve što su rekli bilo je dizajnirano da donese utjehu Jobu, ali je ironično da su se njihove utjehe pokazale kao neprestano razdraživanje našeg junaka.

I konačno u svjetlu njihovih posljednjih riječi, prvotno razdoblje šutnje je viđeno kao njihov najbolji čas i točka u kojoj je njihova mudrost doživjela svoj vrhunac.

Takav paradoks nužno predpostavlja sljedeća pitanja: Zašto je taj njihov prijateljski posjet završio sa fijaskom, a mudrost bankrotom? Zbog čega se iz pepela, pomješanim sa suzama prijatelja podigao okrugli sto spreman za raspravu o problemu Jobovog slučaja? Zašto su se utješne riječi pretvorile u dijaloške okršaje?

No gledajući sve to u svijetlu cijelog dijaloga između Joba i njegovih subesjednika čini se očiglednim da je okrugli sto upriličen da se odredi uzrok Jobove patnje, da se dokaže pravednost Boga u Jobovom slučaju i da se obrani njihova »tradicionalna doktrina uzvratne pravednosti«¹. Upravo ova retribucijska teologija koju su zatupali Jobovi savjetnici je odgovor na sve problematike koje su obilježavale njihove rasprave. Oni su htjeli da njihova tradicionalna teološka uvjerenja dožive trijumf u slučaju Jobove patnje. Slučaj njihovog prijatelja je za njih bio samo temelj na kojem su zajednički podignuli akropolu retribucijskoj teologiji podržanoj s tri osnovna stupa, isklesana dljetom; iskustva, tradicije i sveobuhvatne logike.

Međutim, ta divna građevina ukrašena predivnom ornamentikom uhodanih tradicionalnih klišeja, oslikana slikovitom mudrosnom frazeologijom, je najprije bila uzdrmana i načeta Jobovom tvrdnjom nedužnosti, te se konačno srušila zemljotresnim udarom Riječi samoga Boga, koji nam je ostavio samo razbacane dijelove, te spomenike drevne teologije koju ćemo rasvijetliti bakljom Svetog Pisma, da vidimo da li još sadžavaju neku vrijedost.

I. PROLOG (1,1-2,13)

Bez razumjevanja prologa knjige o Jobu čovjek nužno ostaje u toj horizontalnoj ili ljudskoj dimenziji gledanja na Jobovu patnju. Upravo takve su bile naočari kroz koje su Jobovi »savjetnici«, promatrali njegovu patnju. Uskraćeni pogleda kroz Božansku prizmu, nisu uvidjeli tu vertikalnu dimenziju koju je imala Jobova patnja. Čitatelj u prologu ima privilegiju gledati Jobov slučaj kroz Božanske naočari, čega su bili uskraćeni Job i njegovi prijatelji. Dakle, primarna svrha prologa je potreba za više nego jedno-dimenzionalnim pogledom na Jobov slučaj kako bi se uvidio pravi uzrok i svrha njegove patnje.

Prolog predstavlja Joba kao čovjeka izvanrednog pobožnog karaktera, a istovremeno i veoma blagoslovljenog materijalnim bogatstvom. Zatim, iz razloga o kojima je čitatelj informiran, ali za koji nisu znali ni Job niti njegovi prijatelji, Jobovo bogatstvo i zdravlje bivaju oduzeti, dok njegova pobožnost i karakter ostaju neoštećeni. No pogledajmo samu narav tog događaja.

A. Jobov karakter i blagostanje (1,1-5)

Na samom početku ovog Starozavjetnog dragulja, autor predstavlja protagonista: »Bijaše nekoć u zemlji Uzu čovjek po imenu Job. Bio je to čovjek neporočan i pravedan, bojao se Boga i klonio zla« (1,1)². No uz to je bio veoma bogat, cijenjen i utjecajan čovjek, štoviše: »najugledniji među svim istočnjacima« (1,3)³. Naravno, ovaj rijetki spoj pobožnosti i materijalnog blagostanja je platforma na kojoj će Klevetnik napasti Joba pred Bogom dovodeći u pitanje motiv njegove pobožnosti.

¹ Jobovi prijatelji kao predstavnici službene tradicionalne teologije, pokazuju se kao nepopustljivi i nepokolebljivi zastupnici »retribucijske (uzvratne) teologije«. Njihov cijeli teološki nauk se može sažeti u dvije rečenice: Bog blagosilja pravednike i kažnjava bezbožnike. I to previlo nema iznimke. Drugim riječima, tko časti Boga, toga on pomaže, brani i nagrađuje; tko ne časti Boga, toga čeka sigurna propast i uništenje bez ikakvog izuzeća.

² Ove riječi koje se koriste za opis Jobovog karaktera ne znače da je on bio bezgrešan, nego da je bio cjelovit i čist tj. da je imao integritet u karakteru.

³ Vidi 29 poglavlje kojem se nalazi detaljniji izvještaj o Jobovom stanju prije nego što je upao u nevolju tj. kušnju. Poglavlje 29 nam pokazuje Jobovu veličinu, utjecaj i ugled, jer moramo to shvatiti prije nego što uđemo u njegov gubitak.

B. Jobov karakter podvrgnut ispitu (1,6-2,10)

Nakon predstavljanja Jobovog karaktera slijedi izvještaj o dvjema sjednicama nebeskih dvorjana, »a među kojima je pristupio i Satan« (1,6-2,1). Te dvije scene u nebu (1,6-11 i 2,1-5), je sljedila serija događaja koji su ustvari ishodi susreta između Boga i Sotone. Međutim, važno je u svemu tome uočiti suverenost Božju. Sotona je upitan od Boga, odnosno Bog je taj koji započinje razgovor i sve vodi prema svojoj svrsi. Sotona je u Božjoj kontroli i on ne upravlja situacijom, nego smije ići samo onoliko koliko mu Bog popusti uzde.

Također, jasno je da je Bog u apsolutnoj kontroli i po tome što On sam predstavlja Joba: »Njemu na zemlji nema ravnja. Čovjek je to neporočan i pravedan, boji se Boga i kloni zla!« (1,8; 2,3). Job je naime bio Božji dragulj na zemlji. Nema dakle nikakve dvojbe, da je Job doista, pošten i neporočan čovjek, pobožan i pravedan, budući da sam Jahve, i to dvaput, jamči za njegovu čestitost. Međutim, tek što je Bog izustio riječi pohvale u korist svoga sluga Joba, odmah se za riječ javlja Satan (Klevetnik), koji dovodi u pitanje motive Jobove pobožnosti i čestitosti: »Zar se Job uzalud Boga boji?« (1,9). Sotona je bio uvjeren da ako bi Bog uklonio zaštitu oko Joba i njegove kuće i dopustio mu da ga udari, Job bi prokleo Boga u lice. »Njegovo uvjerenje je da nitko neće služiti Boga iz čistih motiva »uzalud, tj. za ništa«. On vjeruje da su ljudska bića u samoj srži dvolična, pokvarena i sebična kao što je i on sam. Poštenje, čestitost, besprijekornost su riječi koje se ne nalaze u njegovom riječniku.«⁴ Po njemu, Jobova je vjera puko koristoljublje. Njegova neporočnost nije doli dobro smišljena investicija koja mu donosi ovozemaljsko blagostanje. Sotona vjeruje da je Jobova vjera ništa doli sredstvo stjecanje dobitka. Za Sotonu Job, dakle nije, pobožan, već čovjek interesa, koji se bogati na račun vjere u Boga. Ne služi Boga čista srca nego zato što mu to donosi korist, pribavlja kapital i jamči zemaljsku sreću.

Ali ne samo to, ova optužba je mnogo dublja, jer u srži ove Sotonine optužbe leži, u stvari optužba upućena Bogu. Optužujući Joba, Sotona optužuje, u stvari Boga da on dobiva štovanje od njega samo zato što ga podmićuje. Doista teška optužba, da Bog mora podmititi ljude da bi ga štovali. Drugim riječima, Sotona je rekao Bogu: »Job te štuje samo zato što mu sve daješ«.

Dakle, na kušnji nisu bili samo motiv i iskrenost Jobove vjere, nego i Božji spasiteljski odnos prema čovjeku koji mu vjeruje. Jer, Bog je taj koji je dao Jobu tu spasonosnu vjeru, a kada Bog nekoga spasi to traje vječno. To je Božje spasenje i to je također bilo na kušnji. Dakle, narav Sotonine optužbe je bila napasti Boga.

Međutim, Bog je taj koji je dopustio da mu se sudi, sa svrhom da pokaže da će istinska spasonosna vjera koju je on dao Jobu prevladati kušnje. Ujedno i tema ove knjige je da će pravo spasenje ili spasonosna vjera ustrajati, a Bog će to dokazati u slučaju Joba.

Prema tome, važno je držati na umu da je Sotonin napad na Joba ustvari napad na samoga Boga. Sotona traži dopuštenje od Boga da udari Joba i dobija ga. Međutim, nakon što su Jobova djeca i bogatstvo oduzeti po dopuštenoj Božjoj volji Job još uvijek zadržava svoj integritet pred Bogom. Daleko, od toga da bi prokleo Boga on »razdire svoju odjeću ...brije svoju glavu ...i pada na zemlju u štovanju« (1,20). Božja vjernost je nadvladala kušnju.

Međutim, još neuvjeren da čovjek može služiti Boga sa integritetom Sotona traži od Svemogućega da mu dopusti udariti Jobovo tijelo. Jer, »sve što čovjek ima dat će

⁴ Cotton, Bill (2001). *Job: Will you Torment a Windblown Leaf*. Ross-shire: Christian Focus Publications, str. 12

za svoj život« (2,4). Pošto mu je i to dopušteno od Boga, on nanosi Jobu bol s strašnom bolešću. U ovoj točki kušnja dobiva svoj vrhunac, da čak i Jobova žena svladana strahotom njegovog stanja savjetuje: »prokuni Boga i umri!« (2,9); No potpuno suprotno od toga »U svemu ovome Job nije izustio grijeh sa svojih usana« (st.10).

Job je bio doveden do najniže točke u kušnji, ali nije sagriješio riječima protiv Boga. Sotona nije bio upravu, istinska vjera je prevladala i Bog je to dokazao u slučaju Joba. Također, Job nije slavio Boga za ono što on čini, već zbog toga tko, u stvari Bog jest, to jest zbog njegove veličanstvenosti i moći. To je ta vertikalna dimenzija, tj. Božja perspektiva Jobove kušnje, koja otkriva svrhu i značenje Jobove patenije: Job slavi i štuje Boga zbog onoga tko Bog jest, a ne zbog onoga što mu je dao u životu.

Važno je uočiti da ovaj uvodni dio predstavlja činjenicu da je Bog zapravo središte autorove misli i knjige, a ne čak toliko čovjek Job i njegovi subesjednici. Bog je glavni inicijator svega, pa zbog toga i glavni odgovorni za sve što se Jobu dogodilo i o čemu će Job i njegova tri prijatelja raspravljati. Ne smijamo zaboraviti da je Jahve, raspitujući se o svom sluzi Jobu (1,7; 2,2), započeo razgovor sa Satanom. On je naumio dokazati da će spasonosna vjera koju je dao Jobu ustrajati, i za izvršenje svoga nauma uzeo Satana. Bog je pokretač i glavni Gospodar situacije, njegova je dužnost da dovrši radnju započetu u prologu.

C. Dolazak savjetnika (2,11-13)

Prolog završava dolaskom trojice Jobovih prijatelja. Elifaz, Bildad i Sofar, dolaze izdaleka da ga ožale i utješe (2,11). Zanimljivo je da su se ovi savjetnici sastali prije nego što su krenuli na put prema Jobu. Vjerojatno su se dogovorili kako će postupiti u svoj toj situaciji, ali zasigurno nisu bili spremni za ono što će vidjeti.

»A kad su izdaleka upravili oči na njega, nisu ga prepoznali. Tad udariše u plač; svaki razdrije svoju haljinu i prosu prah po glavi. Potom sjadoše kraj njega na zemlju i ostadoše tako sedam dana i sedam noći. Nijedan mu ne progovori ni riječi, jer vidješe da je velika njegova bol« (2,12-13).

II. DIJALOG – RASPRAVA (3,1-27,23)

Slijedi glavni dio knjige, pjesnički dio u obliku dijaloga (3,1-42,6). Pošto je Job sa svojom jadikovkom konačno prekinuo »sedmodnevnu« šutnju, proklinjući dan svoga rođenja (3,1), njegovi prijatelji s Elifazom na čelu uzimaju riječ i započinju s njim dijalog koji se sastoji od tri ciklusa rasprava kroz cjelu knjigu: prvi ciklus (pogl. 4-14), drugi ciklus (pogl.15-21), treći ciklus (pogl.22-27). Svaki od subesjednika govori neizmjenice. Kao zastupnici tradicionalne teološke teze (trpljenje je kazna za grijeh), upućuju Jobu ukore i optužbe. Njihovo se prekoravanje stalno povećava i u svakome novom nizu besjeda dobiva na oštini. Ali i Job braneći svoju nedužnost i pozivajući se na pravednog Boga, svakome od njih odgovara odbacujući njihovu tezu uzvratne teologije, koju su uporno htijeli primjeniti na njegov slučaj.

A. Job proklinje dan svog rođenja (3,1-26)

Gušeći se u smrtnoj muci, Job napokon prekida sedmosnevnu šutnju proklinjući dan kada se rodio. Sve što je Job izrekao obilježeno je krajnjim pesimizmom,

jadikovokom i posvemašnjim očajem. Međutim, Job ne proklinje Boga, što je potajno želio njegov tužitelj Satan. Njegovo proklinjanje je protiv nečega što je Bog stvorio. Proklinjući dan kada se rodio Job izražava odvratnost prema životu u muci. Job ne odbacuje Boga nego mu želi vratiti njegov dar života koji mu se ne mili u ovakvoj muci i bolu. On želi umrijeti i moli Boga da uzme natrag svoj dar.

Međutim, od strane prijatelja to je značilo nešto drugo. No u svrsi podastriranja razvojne analize teologije Jobovih prijatelja, prekidanje sedmodnevne šutnje proklinjanje dana rođenja se vidi kao glavni pokretač ili početna točka za njihove govore, s Elifazom na čelu.

B. Prvi ciklus govora (4,1-14,22)

1. Elifaz (4,1-5,27)

Dvije pojave su znakovite u samom uvodnom dijelu Elifazovog prvog govora: indirektni ukor i mjera uljudnosti. Njegov govor se čini gotovo kao apologetika, ali u sebi nosi namjeru napada. Zbog težine Jobove situacije i te sedmodnevne šutnje, potpuno je razumljivo da će prve riječi biti uljudne i oprezne. Nedvojbeno, Elifaz je najplemenitiji i najuljudniji od prijatelja. On ima malo učeniji i dubokoumniji duh od ostale dvojice, jer je u biti na neki način on uspostvaio temelj i odredio vodilju njihovih razgovora. Sve što je on rekao u svom prvom govoru, oni su ponavljali. Također, njegova snažna religiozna uvjerenja nisu ga lišila susjećanja za Joba koji je bio izvan sebe i smućen patnjama.

a.) Indirektna opomena (4,1-6)

Elifaz je bio stanovnik Tamana, grada iz Arapske pustinje, koji je u Starozavjetno vrijeme slovio kao prijestolnica mudrosti. Zasigurno nije puka slučajnost da je upravo on prvi započeo razgovor sa Jobom. Očigledno je bio uzdrman Jobovom nevoljom. Međutim, Jobova destruktivna tužaljka u trećem poglavlju je poslala drhtavicu niz njegovu kralježnicu, jer u njegovim očima u proklinjanju dana rođenja ležala je hula na Onoga koji je Darovatelj života. Ipak on je sasvim zadržao uljudnost, i započeo svoj govor strpljivo i suosjećajno (4,2).

Iz samoga uvoda Elifazovog govora koji je ustvari reakcija na Jobovu lamentaciju, se može uvidjeti teološka revnost u namjeri da se obrani Božja pravednost i ustanovi pravi uzrok Jobove patnje. Imajući na umu istovremeno, i težinu Jobove patnje i sprovođenje svoga istražnog postupka, Elifaz započinje govor mudro, priznavajući kvalitete Jobovog religioznog života zapaženog iz prošlosti: »Pomisli kako si mnoge poučavao, i kako si jačao oslabljene ruke« (4,3). Elifaz priznaje da je Job bio pomoć mnogim ljudima svoga života. Međutim, odmah poslije komplimenta Elifaz prelazi na laganu primjedb (4,5). Drugim riječima kao da kaže: »iako si poznat kao veliki liječnik koji je uspješno liječio druge, izgleda da nisi tako brzo primjenio svoje lječničko umjeće i lijekove na vlastitu bolest«. Elifaz je imao na umu nešto poput Izr.24,10: »Kloneš li u dan bijede, bijedna je tvoja snaga«. Ova Elifazova izjava u (4,5) se doima kao indirektni napad na Jobov integritet, odnosno, njegovo stanje koje je izrazio tužaljkom dovodi u pitanje čak i njegovu prijašnju pobožnost. Elifaz iznosi ove činjenice krećući se ka cilju otkrivanja uzroka problema Jobove patnje. Ipak on nije optužio Joba za nekakav konkretan grijeh, priznavajući da je njegov život bio pobožan i besprijekoran (4,6), iako indirektno naslućuje da je nešto krivo u Jobovom životu. Zašto? Naime, »Elifazu se činilo da će sada Jobova

pobožnost i besprijeckorni putevi biti izraženi svojstveno pouzdanju i nadi«, a ne u tužaljci. »On je očekivao od Joba da će se u sadašnjoj patnji odraziti njegova vjera i njegova prošlost«. ⁵ I pošto ništa od toga nije viđeno, za Elifaza je to predstavljalo problem i dovelo u sumnju Jobov integritet.

b.) Božje postupanje s čovjekom - »Uzratna teologija« (4,7-11)

Zatim, poslije tog kratkog otvaranja svoga govora (4,2-6), Elifaz postavlja glavno mjerilo svog istražnog postupka u slučaju Joba i osnovni argument njegovog teološkog uvjerenja: Sjeti se ⁶ sad, je li ikada poginuo nevin?« (4,7) ⁷, to jest iskustvo. Međutim, Elifaz se učtivo koristi retoričkim pitanjem kako bi naveo Joba da sam odgovori kako ne pamti slučaj da je nastradao nevin čovjek, što se lagano primjenjivalo i na njegovu nevolju.

U 2,11 vidimo da su se oni satali zajedno prije nego što su pristupili Jobu, i nema sumnje da su usuglasili zajedničku strategiju za utješjenje Joba, ali istovremeno trebalo ga je dovesti do priznanja nečega krivog u njegovom životu. I za to su vjerojatno tražili pogodan trenutak. Elifaz veoma Brzo dolazi do, osnovne postavke ili parametra kroz koji se trebalo mjeriti Jobov slučaj, što je jasno izraženo i u naredna četiri stiha.

U 4,7-11 se po prvi put pojavljuje standardni argument Jobovih savjetnika: „sigurna su pravila po kojima svemir funkcionira.“ Ova pravila propisuju da dobro dolazi onima koji su pravedni, a loše onima koji su nepravedni. Djelujući obrnuto od posljedice ka uzroku, to znači da ako ljudi pate, to je zato što su sagriješili; a ako su blagoslovljeni, to je zato što su bili vjerni i poslušni Bogu. No fascinacija tog pravila je da nema iznimke.

Prema onome što je izjavio u (4,7) Elifazu se čini opće poznatim da nema nevine osobe koja pati, jer je očigledno da nikada nije bio svjedokom da je pravednik tako nastradao. On u svojoj teologiji nije imao mjesta za Jobov slučaj osim svrstati ga među krivce i bezbožne. Usprkos i tomu što je priznao Jobovu pobožnost i dobra djela, Elifaz nije mogao držati ni jedno gledište o Jobovoj patnji osim da je to kazna za grijeh. Niti on niti njegovi prijatelji nisu imali u svojoj teologiji kategoriju za pravednog patnika.

Ovdje je, naime po Elifazu na snazi opći, Božansko uspostavljeni, neopromjenljivi i neopozivi zakon izgrađen u poretku svih stvorenih stvari: »Nesrećom tko ore i nevoljom sije, nju će i požeti« (4,8). Iz te perspektive se jasno vidi sljedeće, budući je Job požnjeo jako veliku nevolju, mora postojati nekakvo veliko zlo u njegovom životu. Međutim Elifaz je postupao s Jobom obzirno, budući je ovo načelo uveo s riječima: »Kao što sam vidio ili zapazio« (4,8). Doista je impresivno kako je Elifaz to rekao indirektno na jedan učtiv način, dozvoljavajući Jobu da donese svoje vlastite zaključke, ali utemeljene na njegovim argumentima. Također, Elifazove riječi: »Baš kao što sam vidio...«, još jednom ukazuju da su njegova teološka uvjerenja izgrađena na subjektivnom iskustvu.

⁵ Alden L. Robert, (1993). *The New American Commentary: Volume 11, Job*. Denver: Broadman Publishers, str. 84

⁶ Hebrejska riječ »zakar« znači »sjetiti se« upućuje na unutrašnji mentalni čin prisjećanja ili razmišljanja o nečemu što smo uvidjeli u životu. Elifaz potječe Joba da se sjeti je li ikada vidio do sada da poginuo nevin, što podrazumjeva izgrađivanje teoloških uvjerenja na temelju iskustva na čemu se i temelji Elifazova teologija.

⁷ Izjava ovoga stiha predstavlja osnovni argument sve trojice Jobovih savjetnika i oni će u jednom ili drugom obliku primjenjivati ovo sigurno uvjerenje na Jobov slučaj.

Važnost ove izjave u (4,8) se ogleda u tome da nigdje drugdje u knjizi Jobovi prijatelji nisu bolje izjavili svoje standardno gledište o Božanskoj pravdi nego u ovom stihu. Njihova teologija je teologija Izreka 22,8: »Onaj koji sije nepravdu žanje nevolju« (Usp. Hoš, 10,12-13; Gal. 6,7-8). Kao općenito pravilo ovo je istina.

Međutim, Job i mnogi drugi u Bibliji, a najprije i sam Isus Krist, su bili iznimke ovog pravila. Upravo pred Elifazovim očima je bila iznimka. Kroz svoja tri govora u knjizi Elfaz nije ništa više od ovoga niti rekao, to jest, sve što će govoriti ustvari usklađuje sa svojim gledištem uzvratne pravde. Fascinacija ovoga načela, Boga čije ruke nagrađuju i kažnjavaju prema zasluži, je dominantno religijsko razmišljanje koje obuzima misli sve trojice Jobovih prijatelja.

c.) Iskustvo nadnaravnog otkrivenja (4,12-20)

Elfaz sada pojačava svoj argument Božje uzvratne pravde iznošenjem mističnog iskustva. On opet predstavlja svoje stavove i zaključke, osnovane na svom religioznom iskustvu. Elfaz govori o zastrašujućem snu kojeg je imao prije mnogo godina. »Dah mi neki preko lica prođe, digoše se dlake na mom tijelu« (4,15). No ovdje nije toliko u pitanju upečatljivost njegovog iskustva, koliko stavljanje naglasaka na činjenicu da i poruka prenešena šaputavim glasom ne dopušta iznimke: »Zar je smrtnik koji pred Bogom pravedan? Zar je čovjek čist pred svojim Stvoriteljem?« Dakle, čak ni vizija ni duh nisu dali nikakve nove informacije. Ne iznenađuje da je to u skladu s onim što su Elfaz i njegovi prijatelji govorili kroz cijeli ciklus raprave. Bit poruke je, da se čovječanstvo u suštini ne sviđa Bogu i da je čovjek samo prolazno, kratkotrajno i krhko biće. Elfazova vizija je utemeljena negativno na čovječijoj totalnoj beznačajnosti kada se konfrontira sa svojim Stvoriteljem.

Međutim, izjava je općenito istinita. Mi svi stojimo pred Bogom krhki, smrtni, puni mana, pokvareni i nesavršeni. Elfaz uključuje čak i nebeske vojske u sastavni dio pale tvorevine (4,18). Elfazova ideja je sljedeće; budući je cijeli stvoreni poredak u svemiru uprljan nesavršenošću, Job se mora suočiti s tom činjenicom i spoznati da je i on dio toga. Prema tome, vidimo koliko daleko je Elfaz spreman ići da dovede Joba do priznanja nekog eventualnog grijeha. Za Elfaza je svaka patnja i zaslužena i pravedna. Prema izjavi 17 stiha, ne postoji niti može postojati problem pravednika koji trpi, jer u stvari ne postoji pravedan ili nedužan čovjek. Dakle, ako među ljudima nema pravednika, onda svi ljudi zaslužuju od Boga pate. No, Elfaz vjerojatno ima na umu da je stupanj patnje proporcionalan veličini ljudskog grijeha. Međutim, ako je tako, što treba činiti bijedan čovjek koga snađu nevolje koje on drži neproporcionalnim svome navodnom grijehu? Ili, kako se treba postaviti prema teškoj patnji čovjeka koji tvrdi da je nevin? Prema Elfazu patnik i u jednom i u drugom slučaju ima isključivo samo jedan izlaz: da prestane o tome razmišljati i tražiti odgovor od Boga, da zaniječe postojanje nezaslužene patnje i proglasi se griješnikom i krivcem, te da padne ničice pred Bogom u pokajanju. Tek kad mu bude jasno da je svaka patnja i zaslužena i pravedna, to jest, prizna svoju griješnu krivnju, može se obratiti Bogu da bude oslobođen nevolje. Bez priznanja griješnosti, žalopojke, pomaganja, i samoponiženja naići će na začepljene uši Boga. Bez čina ispovjedanja griješnosti, Bog neće od čovjeka odvariti svoj bič. Ovo je ujedno i glavna zajednička teza savjetnika glede izlaza iz situacije u kojoj se nalazio Job.

Elfazovo subjektivno religiozno iskustvo postaje mjerjački štap po kome je on mjerio i procjenjivao svakoga. On je nastojao mjeriti Joba po pravilu svoga vlastitog iskustva, i unutar granica njegovog znanja, također, stečenog iskustvom. I vremenom to njegovo mjerilo postaje toliko kruto, ukočeno i nepopustljivo, da odjedanput

Elifaz nije više bio sposoban slušati druge načine gledanja stvari. Postao je težak i nepristupačan za svoga prijatelja, zaključan u uske granice svog vlastitog iskustva. Međutim, Elifaz još nije optužio Joba direktno za grijeh. On sve ovo priča i čeka da Job dadne javno priznanje sam za sebe. A najveća nevolja je da se ove općenite istine koje proklamira Elifaz gotovo nimalo ne odnose na Jobov slučaj.

No prisjetimo se još jedanput, da mi imamo privilegiju pogledati preko zavjese iza Jobovih patnji (pogl.1-2), što je bilo uskraćeno Jobu i njegovim prijateljima. Mi smo unaprijed obavješteni o Jobovom apsolutnom integritetu, o kojem je Elifaz u potpunom neznanju.

d.) Ljudska sklonost gluposti i nevolji (5,1-7)

Elifaz pojačava svoje gledište da nepravedni pate sa ovim ulomkom koji govori o mizernom kraju koji dolazi na bezumnike i budale. Dakle, on nastavlja pritiskati svoj slučaj, mada sada počinje malo oštrije. U 5,1 kao da se podruguje Jobu. Prema Elifazu, Job je teško jadikovao u 3 poglavlju, međutim što je očekivao da će Bog reći na tu jadikovku? Po Elifazu njegova jadikovka je bila žalba upućena Bogu. Zbog toga, Elifaz izaziva Joba da zove, po svoj prilici nekog anđela ili nekog od svetaca. Takav izazov je hipotetičan, ali poanta toga je da Job ustvari ne može naći pomoć, jer je u Elifazovim očima bio nepokajani griješnik. Nitko ni od svetih ga neće slušati, primiti ili preporučiti njegovu žalbu ili prigovor. Anđeli nisu spremni pomagati bezumnicima. Sva tvorevina je na Božjoj strani protiv Joba, na čijoj je strani naravno i Elifaz, budući je uzeo na sebe ulogu mudrog Božanskog odvjetnika. U Elifazovom izražavanju u zagonetkama (5,2) ovdje ponovno vidimo da radije aludira, nego govori direktnom izjavom da je Job griješnik i stoga veliki bezumnik. Prema Elifazu Job je u svojoj tužaljci (3 pogl.) otkrio svoju lošu čud ili karakter. Pokazao je loš temperament. Pao je u bezumlje, i stoga je bio u opasnosti postati luđakom. Elifaz je Joba podrazumjevaao »jednostavnim i bezumnim«⁸. Međutim, »jednostavni« je blaža ili oprostivija vrsta »bezumnika«. Stoga Elifaz, podrazumjeva da je Job nezreo, lako prima dojmove, lakovjeran i nema razbora, ali i unatoč tome samo u pokajanju ima nade za njega.

Međutim »jednostavni« mogu veoma brzo postati »bezumnici«, ako nastave ići putem zla. Ponovno, na jedan indirektan način Elifaz aludira da je, Job po svojoj jadikovki u (pogl.3) pošao sklizavom i nesigurnom strminom ludosti. Za Elifaza su riječi Jobove jadikovke verbalno smeće i bezvrijedne, jer zaobilaze stvarni problem tj, grijeh u Jobovom životu, zbog kojeg i jest kažnjen.

Zato on upozorava Joba da putem kojim ide je u velikoj opasnosti da totalno propadne. Prema njemu, razdraženi i nestrpljivi bezumnik će samo donjeti na sebe još veću nevolju i brzu propast, idući eventualno ka totalnom uništenju.

U (5,3)⁹: »Vidio sam ...«, Elifaz još jedanput apelira na svoje iskustvo dobiveno iz života promatrajući bezumnike kako idu krivim putem i skupo plaćaju za svoju

⁸ Ova dva termina se samo za nijajnsu razlikuju jedan od drugog. Termin »jednostavan«, kojem u ovom stihu odgovara paralela »bezuman«, je vrlo važan u knjizi izreka. U toj knjizi ta riječ označava mlade ljude koji su još nezreli i neformirani prema načinu kako žive u životu. »Nerazumni« su oni koji »preziru mudrost i pouku« (Izr.1,7), njihov put je »prav u njihovim očima« (Izr.12,15), oni »stradaju radi svojih prijestupa i zbog svojih nepravdi« (Ps.107,17). Ova vrsta ljudi »odbacuje ispravku svog oca« (Izr.15,5), i ponavlja svoju glupost »kao što se pas vraća na svoju bljuvotinu« (Izr. 26,11). Druga vrsta »jednostavan«, je oprostivija vrsta »nerazumnoga«. Konačni oblik se nalazi u (Job.31,9,27).

⁹ Sofar je poantu ovga stiha rekao još bolje u (20,5): »Veselje je bezakonika kratkotrajno, i radost bezbožnika je za trenutak«.

glupost. Prema njemu veoma je očigledno kuda bezumnik odlazi, kako su za njega velike nesreće neočekivan udarac gdje on gubi, kuću, obitelj, djecu, i posjed, u stvari sve (5,3-5). Ovo mora da je zvučalo Jobu kao nešto vrlo slično što se dogodilo s njegovim domom, što ga je vjerojatno obeshrabrilo. Elifaz u nastojanju da iz Jobovog uma ukloni bilo kakvu pomisao koja bi dovela u pitanje Božansku nepravednost u slučaju njegove patnje, izriče još jedan nesavjetljivi zakon božansko uspostavljenog svemira: »Tegoba ne niče iz tla, i bijeda ne klija iz zemlje« (5,6). Čak je i zemlja neutralna; nije dio moralnosti ili nemoralnosti čovjeka kao bića odgovornog Bogu. Nitko ne može okriviti ni zemlju za »tegobu« i »nevolju«. To nije pogreška zemlje. Nevolju ljudi sami donose na sebe. Patnje i nevolje nisu nešto iz vana, nego rezultat koji je prouzrokovan iz nutrine ljudske naravi. Čovjek kroz svoju sklonost za zlom ustvari stvara nevolju sam za sebe tako sigurno »kao što iskre uzlijeću u vis« (5,7).

e.) Preporuka ili savjet (5,8-27)

Ovaj podulji odjeljak počinje i završava sa savjetom (st.8-27) i jednim imperativom u sredini (st.17b). Između su manji odlomci posvećeni moći i pravednosti Božjoj, posebno kako on upravlja tom pravdom prema prijestupnicima i blagoslivlje one koji se obaziru na njegovu disciplinu. Ove teme će se ponovno pojavljivati u sljedećim poglavljima sa usana sve trojice savjetnika.

(1) Apel na Božju pravednost (5,8-16). Ovih devet stihova ističu tri obilježja Božje vladavine u svemiru; njegovu suverenu kontrolu nad vremenom i sudbinom čovječanstva, njegovo hvatanje i kažnjavanje krivočinitelja, i njegovo oslobođenje potrebitih, potlačenih i potištenih. Međutim, sve te osobine Božje vladavine i postupanja sa čovjekom se ponovno gledaju kroz naočari uzvratne teologije.

Elifaz je također i moralist. U mnogo načina njegovi napadi na Joba su samo-opravlđavanje, i samo-zadovoljenje. On sa svojom preporukom podrazumjeva da je moralno nadmoćniji od Joba i zbog toga je kadar iznjedriti bogatu oslobađajuću poruku. On je siguran da kad bi njihove uloge bile obrnute, one ne bi topotao svojim nogama srdito kao Job, nego bi položio svoj slučaj ponizno pred Boga, znajući da će od njega primiti milost i naklonost (5,8). Njegova poruka je vrlo elokvente naravi, tj. govornički uvjerljiva, i predstavlja jedan od najljepših odlomaka u knjizi. U srži poruke Elifaz predlaže samo dvije stvari. Prvo, Job treba tragati za Bogom. Drugo, Job mora položiti svoj slučaj pred Boga¹⁰. Zatim iz tog razloga, on i prelazi na isticanje Božjih atributa. Bog djeluje u suverenoj moći nad svemirom, ali uvijek u savršenoj dobroti i pravdi na zemlji (5,9-16). Drugim riječima, Elifaz želi reći Jobu: »Stavi svoje povjerenje u Boga bez zahtjevnih pitanja, jer Bog zna što čini. Naša potreba nije za pitanjima, nego za divljenjem njegovim djelima. Pouzdaj se u Boga bez postavljanja pitanja.« Bog »čini velika i nedokučiva djela, i čuda koja se ne mogu izbrojiti; koji daje kišu na zamlju i šalje vodu na polja« (5,9-10). Međutim, poslije ovih divnih opisa Božje suverene vladavine u području stvorenog reda Elifaz se okreće prema sferama ljudske sreće i sudbine: »Poniženoga posadi na visinu i podiže u sigurnost one koji su u žalosti. Rasipa namjere lukavih ljudi, tako da njihove ruke ne postižu uspjeh« (5,11.12). Ovdje Elifaz ponovno seže za poantom svog dvo-poglavnog govora. Job je bio »osujećen« od Boga, i sav njegov uspjeh i sreća su propali po zakonu Božanske pravde. Ponovno je ovdje i u sljedećem stihu Job indirektno optužen od Elifaza koji kaže da Bog prema svojoj pravednosti:

¹⁰ Bildad predlaže istu stvar u (8,5). Job želi i trži ništa više i ništa manje u (28,3-8).

»Hvata mudre u njihovom lukavstvu i savjet svojeglavih otpuhnut je« (5,13). Ponavljajući istu ideju kao i u predhodnom stihu, Elifaz, predstavlja ovu neprolaznu istinu koji je jedini siguran navod iz Joba u Novom Zavjetu citiran u (1 Kor.3,19)¹¹. Također, je važno uočiti progresiju koja obilježava Elifazovu izjavu u stihovima 12-14. Prvo, Bog osuđuje (ili rasipa namjere) bezbožnih (st.12), zatim ih uhićuje (st.13) i konačno ih kažnjava (st.14). Zatim, nakon izlaganja o Božjem pravednom postupanju s Bezbožnicima, Elifaz ponovno gleda na pozitivnu stranu Božanske pravde, u obrani i oslobođenju bijednih i potlačenih. On u (15.st.) veli da su optužbe i napadi bezbožnih protiv pravednih »mačevi« od kojih Bog spašava. Usta kojima optužuju siromašne i bijedne su sada zatvorena u svjetlu Božje pravde. Ali s time kao da govori Jobu da je imao loše odnose s ljudima budući je nekada bio moćnik koji je sada osuđen.

(2) Lekcija za izlaz iz patnje (5,17-26). Temeljna postavka uzvratne teologije, da Bog blagosilja pravednike i kažnjava bezbožnike, ta da ovo pravilo nema iznimke, može imati iznimku ali u primjeni, a to je da patnja može biti disciplinirajuće naravi. Ovaj odlomak uzima drugačiji smjer ili postupak od uobičajenog načina guranja slučaja kod savjetnika. Prije nego što se fokusirao na patnju kao kažnjavanje, Elifaz iznosi mogućnost da je nevolja terapijska i remedijalna, tj. da liječi, pomaže i popravlja te da Bog ima na umu Jobovo dobro, a ne samo sprovođenje svoje pravednosti.

Međutim, i unatoč tome, Elifaz svakako podrazumjeva da Job pati zbog nekog velikog grijeha kojeg treba priznati i pokajati se da bi mu Bog vratio sreću (to je opet gledište uzvratne teologije). Njegovo postavljanje mogućnosti disciplinirajuće patnje ne mijenja njegovo ukočeno pravilo uzvratne teologije (da Bog kažnjava zlikovca i blagosilja pravednika, te da nema iznimke), samo što krivac iako kažnjen po nesalomljivom pravilu uzvratne teologije ima priliku ispraviti svoje griješke kao jedini put za zadobivanje naklonosti i blagoslova od Boga. Elifaz kao da želi reći Jobu: »Zar ne vidiš da sve tvoje nevolje potječu od tvog pogrešnog odnosa s Bogom? Zato okreni se njemu u pokajanju.« Ako će Job odustati od lošeg temperamenta izraženog u trećem poglavlju, Božje postupanje s njim bit će viđeno samo kao Božanska disciplina, i Bog će brzo obnoviti i bogato blagosloviti pokajnika (st. 17-27). Osim toga što patnja za Elifaza može biti disciplinirajuća, ona može biti znak Božjeg blagoslova: »Evo blažen čovjek, kojega Bog ispravlja! Zato ne preziri ukor Svemogućega.« (5,17 usp. Izr.3,11 i Heb.12,5-11).

Božanska disciplina je bolna i teška, ali i dobronamjerna i korisna. Jedino su bol i patnja način u Jobovom ispravljanju i odgajanju. Podrazumjeva se da je Job kriv i on mora iskusiti olujno vrijeme Božanske strogosti, znajući da će ipak Bog poviti rane koje mu je zadao (5,18)¹². Stoga je Job upozoren od Elifaza da ni u kojem slučaju ne prezire disciplinirajući ukor Svemogućega (5,17b). Imperativ »ne preziri!« se nalazi u sredini njegovog govora, i prema tome naglašena stvar.

Krećući se prema svojoj svrsi da dovede Joba do priznanja eventualnog grijeha koji je prouzrokovao svu tu nevolju, Elifaz se služi oslikavanjem sna Jobovog obnovljenog stanja (19-26). On će iskusiti sigurnu božansku zaštitu od svih mogućih

¹¹ Unatoč tome što je Bog na kraju knjige o Jobu rekao da savjetnici nisu govorili dobro o njemu kao njegov sluga Job, zanimljivo je da apostol Pavao koristi ovu Elifazovu izjavu, što ukazuje da je Elifaz ipak rekao teološki ispravnu tvrdnju, međutim njegova je pogreška što su te nepromjenljive i općenite istine pogrešno primjenjene na Jobov slučaj. Dakle, nedvojbeno je da Elifaz u ovoj izjavi iznosi jednu općenitu istinu u Božjem postupanju sa čovječanstvom.

¹² Elifaz je imao visoko gledište o Bogu. On nije bio dualist koji je mislio da loše stvari dolaze od nekoga zlog božanstva a dobro od Boga. Sve dolazi iz Božje ruke, i ranjavanje i iscjeljivanje. Tri od četiri glagola koji se nalaze i ovom stihu pojavljuju se u Iz.30,26: *havaš, mahac, rafa*.

nevolja, njegov dom i posjed bit će obnovljeni, imat će mnogo djece i bit će blagoslovljen u svemu, živjet će dugo i u miru sa svijetom i Bogom. Zaista, nikakvu svijetliju budućnost Elifaz nije mogao ponuditi Jobu u ovom svijetu.

(3) Zaključak preporuke (5,27). Elifaz završava svoj prvi i najduži govor sa svjedočanstvom svoga vlastitog uvjerenja izgrađenog na iskustvu i sa dve imperativa upućena Jobu: »Istraživali smo ovo i to je istina. Poslušaj ovo i primjeni na sebe!«. Pošto Elifaz koristi množinu, on mora da je bio govorio i zaključio s svoja dva prijatelja upravo tako. Potpuno jednako su razmišljali o slučaju Joba. Oni su odlučili u početku i nisu se odvrćali do kraja od svoga uvjerenja da su bili u pravu, a Job u krivu. Također, u ovom završnom savjetu imamo glas moralista. Elifaz je imao svoje iskustvo Boga i određivao je i mjerio svijet po njemu. On je svaku stvar sortirao i razvrstavao prema svojoj »iskustvanoj istini« i koristio to kao mjerilo po kojem je mjerio sve i svakoga. Elifaz izljava sve u svoj vlasiti kalup, i ako nešto ne odgovara i nepristaje to mora biti nešto potpuno krivo.

Zbog toga, se Jobova pobožnost počela ustvari sve više, i opreznije ispitivati, te tako procjenjivati od Elifaza, nego što mu je zaista bilo stalo do potpune primjene svojih poticaja na Jobov slučaj. Elifazova poruka je imala namjeru obuhvatiti svu istinu o Jobu. On je zasigurno osjećao da je njegov govor bio dostatan i neoboriv za Joba. Mislio je da će s rafalom svojim argumenata pokositi i oboriti Joba tako da će Job priznati svoj grijeh pred Bogom, istovremeno potvrđujući vrijednost i istinitost Elifazove uzvratne teologije.

f.) Kritika Elifazovog prvog govora

Kao općenito načelo izjava u (4,7) je Biblijski točna, što potvrđuje (Ps.37,25). Također, i sljedeći stih (4,8), nalazi svoje potvrde u Svetom Pismu (Izr.8,22; 12,21; 19,23; Hoš,10,13; Gal.6,7). Međutim, ovo je predstavljeno kao općenito načelo u Bibliji, i pogrešno ga je primjenjivati na pojedinačne slučajeve. Naročito zbog toga jer su mnogi pobožni ljudi u Bibliji, a i sam Isus bili izuzeti ovog pravila. Prema tome, Elifazova doktrina nije bila sigurna i nije bilo pouzdano sredstvo, za ustanovljavanje prave naravi Jobovog slučaja. Elifaz obiluje općenitim ili univerzalnim idejama, ali je nesposoban razmišljati u pravcu mogućnosti drugog objašnjenja. On je držao jednu ukočenu i nesavitljivu teoriju Božjeg postupanja sa čovjekom, i koristi je kao lekciju za Joba. Također, nevolja je bila i u tome da Elifaz nije razumio da Jobovo protestiranje utjelovljuje i izražava njegovu patnju, bol i jad (6,2-7), i da tu nema mjesta za beskrajno, apstraktno poučavanje o Bogu i njegovim načinima postupanja sa čovjekom, koje je Elifaz predstavio i ponudio Jobu. Apostol Pavao u 1 Kor.3,19 citira direktan navod iz Elifazove poruke. I stoga je očigledno da je u nekom smislu u njegovoj poruci Riječ Božja. Pavao koristi izražavanje stiha (5,13) da ukori argumente intelektualaca koji odbijaju poruku Križa. Prema tome, neke izjave Jobovih prijatelja u knjizi mogu sadržavati mnogo istine, ali greška je u tome da ne pristaje načinu na koji su to primjenjivali na Joba. Zanimljivo je da su Isusovi učenici u Novom Zavjetu držali slično gledište da u izvjesnoj nesreći uvijek treba tražiti uzrok u nekom velikom grijehu (Iv.9,1-3). Oni su živjeli u svijetu uzroka i posljedica. Pred sobom su vidjeli posljedicu – čovjeka rođena slijepog. I logički govoreći, mora postojati razumljiv uzrok koji stoji iza ovoga vidljivog slučaja. Međutim, Isus je odbacio to kao neko isključivo gledište, a naročito u slučaju kada Bog ima u tome svoju svrhu, tj. očitovanje svoje slave. Što je upravo bio cilj i u Jobovom slučaju.

Također, možemo vidjeti dvije vitalno različite pozicije o »retribucijskoj pravednosti koja ne poznaje iznimke«, među misliocima u Starom Zavjetu. S jedne strane postoje oni koji zastupaju ovu osnovnu teoriju retribucijske teologije, a s druge strane postoje oni koji predlažu razmišljanje da je život toliko složen da je teško dopustljivo takovo lako objašnjenje. Na primjer u Ps.73,16 psalmista to izriče na sljedeći način: »Kada sam razmišljao da to shvatim bio je to mučan trud u mojim očima«.

Dobar primjer za prvo gledište je Ps.37 koji neprestano potvrđuje da će »oni koji čine zlo biti istrebljeni, a oni koji se nadaju u Gospoda nasljedit će zemlju« (st.9). No, međutim u prilog drugom gledištu psalmist Asaf u Ps.73. izjavljuje da je vrlo često suprotno istina: »Zavidio sam nadutima, videći blagostanje bezbožnika ... (vidi 3-14 st.). Što znači da je pogrešno »retribucijsku pravednost«, iako se može vidjeti kao općenito načelo u Svetom Pismu, primjenjivati na svaki mogući slučaj ljudske nesreće, te ju gledati kao isključivo pravilo.

2. Bildadov napad – Job se mora pokajati (8,1-22)

Bildad, kojega smo susreli u (2,11) sada dolazi na svoj red da govori. Najvjerojatnije je bio drugi po starini. O njemu R. Gordis kaže, »Bildad je tradicionalist koji pridonosi diskusiji jedva nešto malo više od ponovnog izlaganja prihvaćenog gledišta.«¹³ Ta procjena je utemeljena na ovom i na drugim govorima, a očigledno je dobro ilustrirana u (8,8), »Jer upitaj predhodno pokoljenje, i usmjeri svoj um na ono što su istraživali njihovi očevi.«

a.) Ukor (8,1-4)

Ukor je jedno od obilježja Jobovih prijatelja, koje u njihovim govorima rijetko kad nedostaje. U tipičnom obliku i običaju Bildad počinje svoj govor na način koji nije dobrodošao i koji je naj neugodniji za Joba. Bildad je imao doista drukčiji karakter od Elifaza. Jer za razliku od jednog finog i suosjećajnog nastupa, Bildad je u samom uvodu konfrontacionalan, a pritom brutalan i surov. Njegova bezosjećajnost je ilustrirana ovdje u (8,1) i u početku njegovog drugog govora u (18,2) sa pitanjem, »Koliko dugo ćeš govoriti tako?« On je pridavao malo važnosti za fine osjećaje, ili za pokazivanje osjetljivosti za Jobovo stanje. Međutim, on se potpuno izjednačuje sa Elifazovom osnovnom slikom Boga kao onog čije ruke nagrađuju i kažnjavaju prema onome kako ljudi zasluže po svom vladanju. Međutim, ako je Elifaz zastupnik iskustva kao kriterija istine, Bildad je pobornik i branitelj tradicije i ortodoksnog mišljenja. Ako bi Bildad izašao iz tih sfera on bi se samo spoticao i posrtao u slučaju Joba. Svo njegovo vjerovanje je sažeto u jednoj rečenici: ⁸ No pitaj samo prošle naraštaje, na mudrost pređa njihovih pripazi. ⁹ Od jučer mi smo i ništa ne znamo, poput sjene su na zemlji nam dani. (8,8-9). On je smatrao sebe, svoje prijatelje i Joba kao djecu po razboru, koja su nedavno došla na ovaj svijet. Jedina mudrost koju posjeduju je ustvari dobijena od predhodnih generacija koje su ih poučile po njihovom nagomilanom znanju. Bildadov lanac tradicije proteže se skroz unazad do početka vremena.

Bidad počinje uvredljivo pogrđivati Joba. On ga optužuje u prvom redu za bezvezno brbljanje. Kada je Job govorio na kraju, (pogl.6-7), tražeći razlog o Božjem

¹³ R. Gordis, *The Book of Job* New York: Jewish Theological Seminary, 1978., str. 77.; citirano u Alden L. Robert, (1993). *The New American Commentary, Volume 11, Job*. Denver: Broadman Publishers, str. 115.

postupanju s njim i sa čovječanstvom općenito, Bildadu se to činilo kao pusto brbljanje, jer je za njega kao i za ostale savjetnike Job zaslužen patio.

Iako mu je nedostajala uljudnost, Bildad je u (8,3) došao do srca stvari, »Izvrće ili Bog pravicu, ili Svemogući iskrivljuje pravdu?«¹⁴

Također, Bildad je optužio Joba za potkopavanje svega što je tradicija rekla o Božjem biću i odnosu sa čovječanstvom. Opravdavajući i braneći svoju vlastitu nevinost, Job je podrazumjevao da je Bog izokrenuo pravdu. Da je Job kriv bilo je kristalno jasno iz njegove patnje. Ovo je ustvari najznačajniji argument prijatelja. Opravdavajući sebe u obrani svoje vlastite pravednosti, Job je ustvari optužio Boga za nepravednost. Međutim, to je upravo ono što će Job u stvari i učiniti, jer ga je mučio problem »teodecije«¹⁵. On je počeo misliti da Bog kao Sudac zemlje koji pravedno sudi ne postupa uvijek ispravno (6,20). Stoga ne čudi da je Bildad bio šokiran.

Sljedeća Bildadova optužba je krajnje nepristojna i doista okrutan udarac. Job je tražio razumjevanje i suosjećanje svojih prijatelja (6,14), međutim nije ni trunku od toga dobio od Bildada. On je ranio Joba tamo gdje najviše boli, u srce oca čija su djeca tragično nastradala. Po Bildadu oni su samo dobili ono što su i zaslužili, a indirektno je umješšan u to i sam Job. Izgleda da je Bildad bio stručnjak koji je dobro znao kako treba zabiti nož u Jobovo srce sa maksimalnim učinkom.

b.) Savjet (8,5-7)

»Davanje savjeta nakon ukora, je još jedno tipično obilježje u govorima Jobovih savjetnika.«¹⁶ Lijek za Jobov problem je jednostavan – reformacija karaktera će ponovo donjeti Božju naklonost (st.6-7). Ovo je čista i jednostavna logika u Bildadovoj teologiji. Ponovno izaberi i odjeli se za život čistoće i krijeposti, i Bog će restaurirati tvoju sreću. Ironično je da se upravo ovo i dogodilo na kraju priče (42,12), ali ne putem upute koju je predlagao Bildad.

c.) Prizivanje na tradiciju – »učimo iz prošlosti!« (8,8-10)

Izvor Bildadove vjere nije osobni odnos sa živim Bogom, nego kredo, priznata ortodoksija ili tradicija. Elifaz je barem imao iskustvo, dok je Bildad imao samo tradiciju. Bildad objašnjava da je mudrost prošlih vremena znatno nadmoćnija od naših nemoćnih nastojanja razumjevanja Božjih puteva. On želi objasniti da je naša mudrost sjediti ponizno do nogu starih mudraca i podložiti se njihovom učenju kao nepogrešivoj istini.

¹⁴ Elifazova dva pitanja su aproksimatična Božjem pitanju upućenom Jobu u (40,8). Oba stiha uključuju široko korišteni par korjenova, *mišpat* i *sedek*, »pravda« i »pravo«. Kako S.H. Scholnik ističe, *mišpat* ukazuje na aplikaciju pravde i vlasti u svemiru (»The Meaning of *mišpat* in Book of Job«, *JBL* 101 (1982); 521-29).

¹⁵ »Teodecija« - zašto Bog postupa onako kako postupa, pogotovo što se tiče patnje? To je Bilo pitanje koje je mučilo Joba više nego patnja u koj se nalazio. On je imao krizu vjere. U svom srcu je znao da je pravedan tj. da nije ništa učinio da bi zaslužio toliku patnju. Mučio ga je čudni stav neba u njegovom slučaju i Božja šutnja je bila Jobova otvorena rana. Progonio ga je problem Boga, mučilo ga je Božje čudno postupanje s ljudima. Ono što nikada nije ni načas dovodio u pitanje najednom je počeo ozbiljno dovoditi u sumnju i postavljati pitanje »teodecije«. Job je zaključio da ne poznaje takvog Boga. Sve što je znao o Bogu sada nije išlo u skladu s onim što proživljava. Nije ga užasavala toliko činjenica da je izgubio sve koliko činjenica da nije znao tko je Bog.

¹⁶ Alden, R.L. (1993). *The New American Commentary*, str. 117

d.) Poruka o propasti nade bezbožnika (8,11-19)

Budući da Bildad nema osobne potrage za istinom, njegova poruka je prilagođena i svedena na kolekciju mudrih izreka koje on kao neku svetinju čuva u srcu drevne i časne mudrosti. Zato u ovim Bildadovim govorima vidimo dodir pjesničke ljepote koja očarava i privlači čitatelja. On koristi tri ukusne ilustracije da istakne svoju poantu: »papirusnu trsku«, »paukovu mrežu« i »dobro natopljenu sadnicu na udaru sunčeve svjetlosti«.

(1) Lekcija od papirsne trske (8,11-13). »Bildadova prva ilustracija iz prirode koja podržava njegovu poantu o važnosti odnosa između uzroka i posljedice je uzeta od papirusne trske«. ¹⁷ Poenta u navođenju ove izreke je bila da izvjesni uvjeti moraju prevladavati u poretku stvari za određene posljedice koje slijede (st.11). Slijedeća lekcija od ovih močvarnih trava je da su one kratkog vijeka (st.12). Čini se da umiru u sredini svoga života i to obično kad ih netko iščupa iz prirodnog staništa. U ovoj točki Bildad je također, vješto i lukavo činio aplikaciju na Jobov slučaj. Bez imenovanja ili činjenja specifične asocijacije na Joba, Bildad govori da će oni koji su zaboravili Boga isto tako propasti (st.13). Nesreće zlih ljudi su očigledne i logične poput trske koja raste u močvari i cvjeta jedino kada je duboko ukorjenjena u svoj prirodni vodeni okoliš. Međutim, »Iskorejni je iz okolice i veoma brzo će biti spaljena sunčevom žegom. Bog je uvijek taj koji nepokolebljivo iskorjenjuje bezbožnog čovjeka, poput papirusne trske.« ¹⁸ Ova Bildadova ilustracija podrazumjeva da apsolutno ne postoji iznimka u Božjem pravednom postupanju sa čovjekom. Jobov slučaj je procijenjen kroz Bildadovo gledište usklađeno s ovim mudrim opažanju iz prirode. Ako nisi ukorjenjen u Bogu brzo ćeš se sasušiti!

(2) Lekcija o nepouzdanosti bezbožnikova života (8,14-19). Ovaj odlomak sadrži dvije ilustracije, slabost paukove mreže i dobro natopljenu ali iskorjenjenu mladicu. »Iako bezbožnik može imati veliku nadu za budućnost, njegovo pouzdanje je poput paukove mreže. Mreža je očaravajuća i lijepa za gledanje, ali pokušaj oslanjanja života na nju će je jednostavno razderati (st.14-15), poput snova zlog čovjeka«. ¹⁹ Zatim metaforički rečeno bezbožnik je i poput dobro ukorjenjene i natopljene mladice, međutim kada se iščupa iz zemljišta, nema više života u sebi, brzo uvene i umire. U suprotnosti s tim Bildad podrazumjeva da dobar život cvijeta i daje rod kroz svoj korjen koji je ukorjenjen u pobožnosti. Stoga, budući je Jobov prijašnji život uvenuio i sad umire, on je očigledno oduvijek bio bezbožnik ogrnut plaštom pobožnosti koji je konačno iščupan od samog Boga (st.13).

d.) Primjena poruke (8,20-22).

»Bildad privodi svoj govor kraju s lekcijom koja je osmišljena kao neizbježna za Joba«. ²⁰ Jedino istinsko pokajanje može donjeti oporavak. »Unatoč tome što Bildad drži otvorena vrata za pokajanje nedvojbeno je da on smatra Joba kao jednog bezbožnika na koga je pala ispravno zaslužena Božja osuda«. ²¹

¹⁷ Alden, R.L. (1993). str.119

¹⁸ Cotton, B. (2001). *Job: Will you Torment a Windblown Leaf?*, str. 46

¹⁹ Cotton, B. (2001). str. 46.

²⁰ Alden, R.L. (1993). str. 122.

²¹ Cotton, B. (2001). str. 47.

e.) Kritika Bidadovog drugog govora

Stihovi (8,5-7) predstavljaju očiglednu doktrinu prosperiteta. Ako će Job popraviti svoj život, Bog će obnoviti njegovu materijalnu sreću, i ne samo to nego je znatno umnožiti. Međutim, ovo je u suprotnosti u prvom redu s Isusom, koji je rođen u među životinjama i koji je koristio njihove jaslje kao koljevku; koji je izjavio da ptice imeju gnjezda i lisice jazbine, a Sin čovječiji nema gdje glavu da nasloni i koji je ovisio o gostoljublju drugih. Također u suprotnosti je i sa primjerom apostola Pavla - »nevolje, potrebe, pogibli, udarci, tamnice, nemiri, napori ... bdijenja, gladni, ... siromašni, koji mnogo obećavaju; kao oni koji nemaju ništa, a sve imaju (2 Kor. 6,4-10).

3. Sofar (11,1-20)

»Sofar je bio najvjerojatnije najmlađi od tri prijatelja«. ²² Vidjeli smo da se Elifaz pozivao na svoje religiozno iskustvo, a Bildad na tradiciji koja je naslijeđena od prijašnjih generacija. Sofar se ipak radije poziva na ljudsku mudrost ili bolje rečeno na zdrav razum. Za njega u Jobovom slučaju nema nikakve misterije, i sve se to može objasniti običnom ljudskom logikom i prosuđivanjem. On smatra da Jobovo samo-ispitivanje vlastite savjesti i preispitivanje vlastitih svjetonazora, u smislu traženja odgovora na misteriju njegove patnje jest ustvari samo puko varanje i zbunjivanje i sebe i svojih subesjednika.

a.) Ukor (11,1-6)

Sofar promatra Joba kao brbljivca koji svoje žrtve želi držati u tišini tj. ušutkati ih. I pošto nitko drugi to nije uočio, te stoga ne vidi potrebu ukoriti Joba za isprazno brbljanje, učinit će to prijatelj Sofar (st.2-3). Međutim u sprovođenju tog nauma on je mnogo brutalniji u svom obraćanju Jobu od predhodne dvojice. Ali sve to proizlazi iz držanja „uzvratne teologije.“ Jer, ono što je posebno šokiralo Sofara u Jobovom govoru je bila tvrdnja nevinosti (st.4). U njegovim očima Jobova patnja je sama u sebi nosila dokaz krivnje, i to je vrhovni i najveći dokaz za koji ne treba nikakav doktrinarni argument. Job jednostavno pokazuje sebe bezbožnim čovjekom zastupajući i braneći svoju vlastitu pravednost. Izgleda da je jedina misterija u Sofarovim očima bila, zašto Bog nije odgovorio na Jobovo očito bogohuljenje (st.5). Sofar upućuje okrutan udarac Jobu s izjavom u 6. stihu, podrazumjevajući da Bog postupa s Jobom bolje nego što je on u stvari i zaslužio svojim krivnjama. Drugim riječima, sve te njegove patnje su samo blaga kazna, prema veličini njegovog grijeha. To jest, nisu uopće proporcionalne njegovoj zloći. Sofar se zbog toga pokazao totalno bezosjećajnim za Jobovu bol i jad. Ono što je razljutilo Sofara nije samo Jobovo protestiranje nevinosti, nego također i njegova goruća žudnja da bolje razumije Božje puteve. Čovjek zdravog razuma nema ni potrebe ni vremena za nekakva mistična traženja. Sofar se poziva na logiku, odnosno na mudrost čovjeka, i on vjeruje da je ona potpuno identična sa Božanskom mudrošću.

b.) Božji putevi su neshvatljivi čovjeku (11,7-12)

²² Alden, R.L. (1993). str. 141.

»Sofaru se činilo da je Job pokušavao »shvatiti ili dokučiti dubine (ili mistrije) Božje«, i takvo isprazno traženje činilo je Joba nevjerojatno glupim čovjekom u njegovim očima. U stvari Sofar se doima kao površan agnostik«. ²³ On nikada nije čeznuo za Bogom, ili pokušao razumjeti njegove puteve, te stoga ne može razumjeti ni Jobovo traženje. Drugim riječima on kaže Jobu, »Tko ti misliš da si uopće? Bog je nespoznatljiv. Tvoj zahtjev da razumiješ Božje puteve je nevjerojatna drskost, ako ne i totalno krivovjerje«. Sofar je mislio čak štoviše da ako Bog na Jobov zahtjev pozove Joba u sudnicu na saslušanje, rezultati bi mogli biti kobni i katastrofalni za njega, jer Bog »prepoznaje zle ljude i vidi prijestup a da to čovjek ne opazi« (st. 10-11). Job možda može biti sposoban sakriti svoje tragove očima ljudi, međutim Božje svevideće oči razotkrit će svo zlo. Još jedanput vidimo apsolutno osvjedočenje i uvjerenje (ovaj put u Sofaru), da Job mora biti kriv, jer njegovo strašno stanje je živi dokaz Božjeg gnjeva kao pravedne rekcije na Jobov grijeh.

Elifaz ga je nazvao bezumnikom, Bildad bezbožnikom, dok je prema Sofaru Job čovjek bez mozga i pameti, jer nema više razuma niti od magarca (st.12). Njegova nezrela pitanja su za Elifaza samo znak gluposti i tupoglavosti.

c.) Poruka otrcanih fraza moralnih klišea (11,13-20)

»Sofar završava svoj govor sa porukom izgrađenoj na »ako...onda« strukturi«. ²⁴ Odnosno struktura njegovog savjeta Jobu je u obliku uvjeta i posljedice. Drugim riječima, ako učiniš tako i tako, onda će se dogoditi to i to. U svemu tome Sofar kao da želi reći Jobu, »Bog ima predivan plan za tvoj život«, ako učiniš to i to. Jobova buduća obnova i sreća je ovisna o izvjesnim uvjetima. Izgleda da su njegovi prijatelji ove uvjete pažljivo izvježbali. To je sve tako jednostavno za ovog čovjeka zdravog razuma. Nema potrebe tražiti, i pokušavati riješiti ili protumačiti misterije života. Uvjet je pokajanje (11,13-15), a posljedica blagoslovi (11,15-20).

d.) Kritika Sofarovog prvog govora

Temeljni stih Sofarovog argumenta, »Možeš li dokučiti dubine Boga? Ili proniknuti biće Svesilnoga?« (11,7), predstavlja uvjerenje da je traganje čovjeka za Bogom uzaludno i isprazno. Međutim, to je odjek agnostičkog gesla u filozofskom svijetu palog čovjeka. No, opasnost agnosticizma je mnogo dublja od jednostavne izjave »da je za čovjeka nemoguće spoznati Boga«, jer osim toga potpuno isključuje Boga u nastojanju čovjeka da stvarima u stvorenom svemiru dadne značenje. Istina je da u određenoj mjeri nije moguće čovjeku »dokučiti dubine Boga ili proniknuti biće Svesilnoga« (Ps.139,6; Prop.3,11; Rim.11,33 itd.), ali ne u smislu Sofarovog mišljenja. Bog, naprotiv otkriva nama ono što mi ne možemo otkriti našom vlastitom sposobnošću. No u čemu je ključ? Za razliku od Sofara koji nastupa sa autoritetom koji sve zna oslanjajući se na zdrav razum ili ljudsku logiku, Bog otkriva svoju istinu onima koji su kao »mala dječica« (vidi Mt.11,25-30), koji mu dolaze ponizno, ispovjedajući svoje neznanje, da bi primili njegovo učenje. Sofarov agnosticizam, koji pretpostavlja apsolutnu vrijednost ljudske mudrosti i postavlja neovisni griješni um na sudačku stolicu nad Jobovim slučajem se ne slaže sa naukom Svetog Pisma (Usp.s:1 Kor.1,26-31 i Rim.1,22-23).

²³ Cotton, B. (2001). str. 57.

²⁴ Cotton, B. (2001). str. 58

C. Drugi ciklus govora (15,1-21,34)

1. Elifaz (15,1-35)

Sa ovim poglavljem Elifaz, Bildad i Sofar počinju drugi ciklus svojih govora, ponovno sa Elifazom na čelu. »Oni će se opet tvrdoglavo držati za njihovu ukočenu poziciju, ponavljajući neprestano svoj kliše o strašnoj sudbini koja uvijek pada na bezbožnike«. ²⁵ Ovo utrljava sol u Jobove rane budući on zna da ga oni vide kao prvi primjer čovjeka koji je toliko kažnjen. Vidjeli smo Elifaza prije (u pogl.4-5) kao pristojnog, učtivog i ljubaznog čovjeka, kako pokušava razmišljati zajedno s Jobom o njegovom problemu. Međutim, u ovom poglavlju ga vidimo s drugačijim tonom u glasu. On je prije govorio u ulozi mudrog čovjeka, obuzdavajući svoj temperament, držeći se u kontroli, težeći za korištenjem blažeg jezika, međutim kako su se razgovori i argumenti dalje razvijali on je počeo polako iznutra tinjati. Job je sada za Elifaza bio sagriješio i po onome što je govorio (15,1-16), a još k tome ga je optužio za neznanje i arogantnost (15,7-13).

a.) Job je sagriješio po onome što je rekao (15,1-6)

Elifaz je shvatio Jobove argumente kao pokazivanje savršene ispravnosti, i zbog tog razloga je bio zaprepašten njima. On sada tvrdi da je Job odbacio sve učene studije mudrih savjetnika, te je tako odbio i sve mogućnosti da bude svrstan među njih (st.2). Job je za Elifaza napao one koji utjelovljuju mudrost. Prezreo je predstavnike mudrosti na ovoj zemlji. Stoga je kriv za napuštanje sigurnih i pouzdanih zaključaka ovih mudraca. Njegov srditi napad na Sofarov govor (u 12,1-13,2) je pokazao tu drugu stranu sumnje, te zbog toga Jobov vlastiti govor može biti smatran samo kao nadutost vrućeg istočnog vjetra. Izgleda silan, ali je u stvari bez ikakve snage. Obična jugovina. Elifaz gleda na Jobovo iskreno traženje Boga kao na isprazne predodbe. Zbog toga, Elifaz više gleda na Jovove govore sa prezirom, nego što bi ih saslušao pažljivo i potom odgovorio razumno na njih. U stvarnosti Elifaz je preplašen čovjek. Očigledno je da su krute osnove njegove vjere sada bile izazvane. Elifaz se počinje zgražavati o Joba, jer je uzdrmao sam temelj njegove uzvratne teologije. On osjeća zgražanje na Jobovo odbijanje mehanički ponavljanih starih ideja. Međutim, za Elifaza takav čin u stvari isključuje Joba u razumijevanju Božjih puteva. Jer, Job ne samo da uzdrma teološki temelj svojih prijatelja nego s tim i temelj prave pobožnosti (4.st). Njemu je sada jasno da je Job potpuno zao čovjek (st.5). Elifaz je sablažnjen Jobovom tvrdnjom, međutim činjenica je da će Joba osuditi ono što govori. Odnosno upravo to će potvrditi i dokazati njegov grijeh (st.6).

b.) Job je neupućen i arogantan čovjek (15,7-13).

Ovo je direktna konfrontacija između branitelja tradicionalne mudrosti i Joba koji je naglo digao kao neki skorojević. »Elifaz je optužio Joba za oholost i nadutost najgore vrste zbog toga što se držao kao onaj koji zna više nego on i njegovi prijatelji, više nego starješine, i indirektno, više nego sam Bog, jer on govori srdito čak i o Bogu«. ²⁶ Elifaz, drugim riječima, kaže Jobu: »Što ti misliš tko si ti? Da li

²⁵ Cotton, B. (2001). str.70.

²⁶ Alden, R.L. (1993). str.173

imaš isključivo pravo monopola nad svom mudrošću? Trebalo bi ti biti jasno da su mudrost, tradicija i teologija na našoj strani (st.10). »Božje utjehe« u (st.11) su u stvari savjeti i mišljenja tvojih prijatelja.

Oni su zaista bili ubjeđeni da su mu ponudili najbolje savjete i mišljenja, te da su tako oslikavali Božji karakter bez greške u svemu što su rekli. Također, oni su bili ubjeđeni da su tješili Joba. Njihova mišljenja o Jobovim reakcijama na njihova tobožnja tješnja, su bila da je on izlijeva svoj bijes protiv Boga, sa bujicom mržnje koja teče sa njegovih usana (13.st).

c.) Može li smrtnik biti pravedniji od Boga? (15,14-16)

Elifaz se vraća svojoj osnovnoj tezi. »Svojstvena i neoboriva tema o ljudskoj grijешnosti se čula već nekoliko puta i čut će se ponovo (4,17; 5,7; 9,2; 14,4; 25,4)«. ²⁷ Dakle, Elifaz je još u svom prvom govoru sročio svoj osnovni argument: »Može li smrtni čovjek biti pravedniji od Boga? Hoće li čovjek biti čišći od svog Stvoritelja?« (4,17). Savakako da ovo retoričko pitanje podrazumjeva negativan odgovor«. Elifaz ponavlja ovaj kredito ovdje, s implikacijom na to da otkako postoje ljudi svaki je čovjek uključujući naravno i Joba »bezvrijedan i iskvaren«. Dakle, jedina prekršiva solucija njegovog problema je da Job mora početi puzati pred Bogom u slomljenoj poniznosti i ispovjedanju svoje krivnje. Također je značajno realizirati Elifaza i njegove prijatelje u svijetlu toga da tema koju podrazumjeva ovo retoričko pitanje, nije ni grijeh niti pravednost, niti potrebna milost ni oproštenje, nego čovjekova neizmijerna inferiornost pred Bogom, Svemogućim Stvoriteljem. Tu nije toliko naglašena razlika između Stvoritelja i stvorenja, koliko čovjekova beznačajnost. To je najbolje razumljivo i slikovito izraženo u Bildadovom zaključku da je čovjek moljac i crv (25,6).

d.) Lekcija iz prošlosti (15,17-35).

Elifaz je osjećao da je bio najbolji u svom razumijevanju prošlosti. I on to ovdje ponovo čini. Fraza »ispričat ću ti što sam vidio« u (17 st.) još jednom porvrđuje da Elifaz izgrađuje svoja teološka uvjerenja na temelju iskustva. Prema uvodnim riječima (17 st.) razvidno je da on osjeća da ima nešto važno dodati, posebno zbog toga što je destilirao najbolju mudrost primljenu od tradicije koja je proglašena pravaoaljanom putem osobnog zapažanja. Osnovna poanta ove dugačke poruke je da, »sve svoje dane zli čovjek trpi muku« (20 st.). Ovo je korak unaprijed u argumentu prijatelja. Ideja koju imaju ovdje je uvjerenje da su zli ljudi uvijek kažnjeni od Boga, jer to je očigledno svakom. Također, Elifaz obrazlaže da i bez obzira na njihovo vanjsko vidljivo stanje, oni su u stvari iznutra mučeni strahom. Međutim, ova Elifazova poruka ne dodaje ništa novo prethodnom argumentu. Budući je samo ponavljanje, nema potrebe ići u detalje poruke.

e.) Kritika Elifazovog drugog govora

Elifazova pitanje: »Što je čovjek...da bi mogao biti pravedan«? (15,14), se čini kao odraz samog srca evanđelja (Rim.3,10-19.23). To je središte sveg njegovog razmišljanja. Štoviše, i Job se slaže s njim u općenitom smislu (9,2). Međutim, na

²⁷ Alden, R.L. (1993). str.175

neki način upotreba ove izjave ga je odvela u krivo. Na kraju Knjige o Jobu, sam Bog ukazuje da je Elifaz bio u osnovi u krivu u svome argumentu s Jobom (42,7). Njegova pogreška je u tome da je pogrešno primjenjivao te nepromjenljive Biblijske istine, jer je u stvari zloupotrebljavao, primjenjujući hamartiološku doktrinu u situacijama u kojoj se ne treba primjenjivati. Slikovito rečeno, upotrebljavao je istinu kao toljagu za prebijanje svoga prijatelja koji je već bio razbijen.

2. Bildad (18,1-21)

»Svoj drugi govor, Bildad je počeo sa prigovorom u tom pravnom sporu s Jobom što se ne preda i ne složi s njim i drugima. Duži dio govora je ipak izložen kao elaboracija uzvratne teologije, posebno u svojoj negativnoj dimenziji. Ukratko rečeno bezbožnici su kažnjeni«.²⁸

a.) Kritiziranje Joba (18,1-4)

Ovo je praktički standard u proceduri, poanta je da, u debati, govor gotovo uvijek počinje sa snažnim riječima kritičizma. U stvari, uvodne riječi ovog govora identične su sa onima u Bildadovom prvom govoru (8,2; a i 19,2). Bildad na jedan grub način govori Jobu da smjesta stane i sluša, da pokaže respekt prema njemu i njegovim drugarima, te da se prestane uništavati sa srdžbom. Bildada je u stvari razbjesnio Jobov govor. On *a priori* odbacuje Jobovu silnu čežnju za Bogom kao licemjerno pretvaranje i varanje prijatelja. S ovom točkom, prijatelji počinju braniti sami sebe pred Jobom.

»Dvije stvari su snažno pod rebra udarile Bildada. Prvo, optužba da je Bog zatvorio njihove umove za razumijevanje i da nema mudrog čovjeka koji bi se postavio među njima (17,4.10). Drugo, da je Bog nepravedni začetnik Jobovih patnji. Jer, Job je oslikao Boga kao divlju zvijer (16,9), koja ga divlje trga na komade. Prema Bildadu, svi Jobovi govori su dokaz veoma zlobnog čovjeka, koji nasrćući na Boga zamahuje optužbama protiv Njega, protiv njegovih istinskih prijatelja, i općenito protiv društva. Job je načinio svijet koji se okreće oko njega (st.4b). On je radije zajedljivo prezirao sve, nego bio poslušan, budući nije prihvatio razborit put pokajanja«.²⁹

Implikacija Bildadovog govora je da načelo Božanske retribucije za grijeh jest u stvari u esencijalnom dijelu svemira. To je bilo prirodno i prirodan način postupanja sa zlom, i to se ne može mijenjati u slučaju Joba, koji prema Bildadu nije smio umišljati sebi da je ispravan, istovremeno pretpostavljajući da je ostatak svijeta u krivu. Jer »ljudi neće napustiti zemlju radi njega, niti će se stijena pomaknuti sa svog mjesta« (st.4b).

b.) Izvršni proces retribucije nad bezbožnima (18,5-21)

Postoji znatna razlika između božanske retribucije i dinamične retribucije, odnosno pravosudnog izvršnog procesa Božanske pravde nad prekršiteljima njegovih zakona. U predhodnom Bog je aktivan u administraciji svoje pravde i u kažnjavanju

²⁸ Alden, R.L. (1993). str. 193

²⁹ Cotton, B. (2001). str. 82-83

prijestupnika. Međutim, ovaj drugi prirodni sustav pravde izgrađen u svemiru preuzima sprovođenje tih zakona. Ilustriran je kao zakon gravitacije. Bog nije direktno uključen svakoga momenta kada nešto ili netko padne. Umjesto toga gravitacija je branik zakona koje je Stvoritelj inkorporirao u stvorenom. U ovom podužem odlomku Bildadovog govora predstavljen je izvršni proces stvorenog reda u egzekucijskoj pravdi nad zločiniteljima. Prema tomu, Bildad postupa s Jobom prema još jednoj pobožnoj poruci o sudbini zlikovaca koji su uvijek kažnjeni. Ali također, ova poruka je samo ponavljanje svega onoga što su prijatelji već bili rekli, i nema nadodavanja ničega novog, zbog toga nije potrebno analizirati sve to.

Njegova glavna tema se vidi u izrazu »svjetlo bezbožnika ugasit će se« (st.5). Sadržaj poruke predstavlja »jednostavno raznolikost sjajnih primjera takozvanog vječnog načela, koje će doseći vrhunac sa nepogrešivom izjavom u 21. stihu da zlikovac uvijek loše prolazi tako što teško nastrada prije ili kasnije, a budući je Bog pravedan to se događa uvijek prije nego kasnije«.³⁰ Job je naravno u Bildadovim očima viđen kao živi primjer ovoga načela.

c.) Kritika Bildadovog drugog govora

Bildad se pokazao totalno nesposobnim da slijedi Jobov način razmišljanja. Oni jednostavno nisu bili na istoj valnoj dužini. Bildadova veličanstvena slika strašne sudbine zlikovaca je najobuhvatnija u knjizi. On je potpuno uvjeren da će svaka loša osoba biti totalno uništena prije ili kasnije. Međutim, postavlja se pitanje »da li je on u pravu?« Da li su loši ljudi uvijek kažnjeni za njihovo zlo? Psalmist Asaf se zacijelo baš i ne slaže s njim (Ps.73), a također i Job će ga energično odbiti po tom pitanju u 21. poglavlju. Također, postavlja se pitanje Božje pravednosti ako loši ljudi nisu odmah kažnjeni. Međutim, tu je potrebno razmisliti o Isusovoj priči o bogatašu i Lazaru u (Lk.16,26). Što nas uči ta poredba?

3. Sofar (20,1-29)

Sofarov drugi govor slijedi isti nacrt kao što je u Bildadovom drugom govoru – kritikizira Joba i koristi preopširnu upotrebu riječi o retribuciji za grijeh. Bildad je bio više usmjeren predstavljanju izvršnog postupka pravde, dok je Sofara više zanimalo božanstvo u svemu tome. On predstavlja Božju aktivnost u administraciji pravde nad zlikovcima. Sofar se također činio kao čovjek koji je bio vrlo malo sposoban u nastojanju da kaže nešto novo. Ovo je u stvari bio i njegov posljednji govor. Ovaj čovjek za kojega je zdrav razum bio jedina spasavajuća vrlina, jednostavno ne može razmjeti Jobovo dubokoumno traženje odgovora na pitanje njegove patnje i Božjeg karaktera u tome. Sofar je zaista zbunjen u svemu tome, čak priznaje da je uznemiren i uzbuđen. Također, on na jedan nejasan način osjeća da je nešto u Jobovim riječima podrazumjevalo ukor njemu samom (st.2-3). Zbog toga on pribjegava argumentaciji sa obrambene linije, apelirajući na mudrost koja ima svoje porijeklo u najranijim vremenima zemljanih stanovnika, čija je osnovna tema: »da je veselje bezakonika kratkotrajno i radost bezbožnika samo za trenutak« (st.5). Za Sofara ovo je bio zakon na kojem su bili položeni temelji zemlje. Uzdrmaj to i mi smo izgubljeni i ostavljeni. On koristi briljantan, slikoviti poetski jezik da iskaže to. Kratki jezgroviti i prikladni govori jednostavno teku sa njegovih usana, kada on želi opisati zagarantirano uništenje svake zle osobe. Međutim, to nije bilo ništa više od

³⁰ Cotton, B. (2001). str. 83

onoga što su on i njegovi prijatelji cijelo vrijeme govorili, a implikacija je da se Job nalazi upravo u takvom položaju. Poruka završava s jednom snažnom dogmatskom izjavom: »Takav je dio bezumnog čovjekom i to mu je od Boga obećano nasljedstvo« (st.29). N.B. Vidi kritiku Sofarovog prvog govora (str. 27).

D. Treći ciklus govora (22,1-26,14)

1. Elifaz (22,1-30)

Ne postoji toliko ništa novo u ovom Elifazovom trećem govoru. On se najviše doticao samo stare teme koje su on i prijatelji već oprijebili. Ideja je uvijek ista samo se oblači u druge riječi. Sjećamo se da je počeo učtivo i blago s Jobom (u pogl.4). Dok je u 15 pogl. bio nestrpljiv i zastrašen čovjek. Osnova njegovog religioznog uvjerenja, njegovo pouzdanje u Božju savršenu retribucijsku pravdu, je bila uzdrmana upornom tvrdnjom Jobove vlastite nevinosti. U ovom trećem govoru on je pozelenio od srdžbe, jer je Job razorio sve što je on vjerovao.

Poglavlje se dijeli prirodno na tri djela: stihovi 1-3 upotrebljavaju karakterističnu uvodnu taktiku koju su koristili svi govornici, pokušavajući u startu raskrinkati ono što je Job govorio; zatim st.4-11 predstavljaju opak napad na Joba, optužujući ga za svaki zamislivi grijeh; dok su st.12-30 još jedna pobožna poruka koja objašnjava Jobu kako se izvući iz jame u koju je sam upao.

a.) Ponovno izlaganje osnovnog argumenta (22,2-3)

Elifaz se ne može nikako pomaknuti od svoje fundamentalne brige za pravednost. Ovo liči na njegovu izjavu (4,17) u prvom govoru; i na izjavu (15,14-16) u drugom govoru. Čovjek rođen od žene ne može pobjeći ovom osnovnom pitanju svoga stajanja pred Bogom. Već je uspostavljena očigledna činjenica da je svako ljudsko biće pokvareno. Prema tome nitko od nas ne stoji ispravno pred našim stvoriteljem. Naravno ovo jest istina, međutim pogrešna je primjena ove ispravne teološke istine o potpunoj čovjekovoj pokvarenosti. U Elifazovom umu to znači da mi trebamo puzati pred Bogom. Po njemu svemir se za čovjeka okreće samo oko te osovine. Dok se za Joba svijet okreće oko njegovih temeljnih pitanja na koja on traži odgovor.

b.) Konkretna optužba (22,4-11)

U ovom odlomku je zanimljivo da prijatelji po prvi put optužuju Joba za neke konkretne grijehe i to u području pohlepe za bogatstvom i škrtosti. Elifaz se čudio kako se uopće ovaj bezbožnik usudio držati za tvrdnju svog osobnog integriteta. Job smjesta mora biti srušen u tom bezumnom nastojanju. Zbog toga Elifaz počinje iznositi svoje dokaze s hladnom logikom. Za njega nema niti trunke sumnje da je Job potpuno zao. On se okreće u rasplamtjeljoj srdžbi na čovjeka koji je uzdrmao njegov svijet. Elifaz se jednostavno totalno razbjesnio na Joba zbog toga što se suprostavlja sam protiv sve mudrosti i tradicije, bez imalo poštovanja prema nečemu što je sveto i nepovredivo. Elifaz najprije ističe Božju pravdu u Jobovom slučaju: »Zar za tvoju pobožnost on kori tebe?« (st.4). Ovi retoričko pitanje zahtjeva odgovor: »Naravno da, ne, nego za tvoj grijeh. U Elifazovom umu Job je proživljavao dobrozaslužno kažnjavanje od Boga. I sada potpuno uvjeren da nema trunke sumnje da je Job zao počinje predstavljati Jobu katalog njegovih grijeha i opačina:

»Jer si uzimao bez razloga zalog od svoje braće, i skidao odjeću s ljudi ostavljajući ih gole. Nisi dao vode umornom od žeđi, i nisi dao hrane onome koji je bio gladan; iako si bio moćan čovjek, posjednik zemlje – uvažen čovjek, koji si živio na njoj. Vraćao si udovicu praznih ruku, i lomio snagu siročadi.« (22,6-9).

Elifaz ovo navodi kao razlog zbog kojeg je na Joba došla sva nevolja (st. 10-11). U njegovoj logici prema veličini kazne koja je bila očita na Jobu, može se konkretno pretpostaviti što je on radio u prošlosti.

Zanimljivo da je prethodno priznao kako je Job bio pobožan čovjek (4,2-3), što samo po sebi pokazuje koliko su površne ove njegove optužbe. Više nego itko drugi on optužuje Joba za iskorištavanje svog moćnog položaja u društvu radi osobne slave i bogaćenja. Kasnije će Job odbaciti sve ove optužbe jednu po jednu (31,16-19), što pokazuje koliko su ga duboko ubole. Međutim, Božja početna izjava o Jobu, kao besprijekornog i pravednog čovjeka (1,8) te njegov vlastiti opis svog prijašnjeg života (pogl.29) pokazuju da su neosnovane i lažne ove Elifazove optužbe.

c.) Još jedna pobožna poruka (22,12-30)

»Što se tiče pozitivne strane svoga postupanja s Jobom, najbolje što Elifaz može učiniti jest, dati Jobu još jednu pobožnu poruku o veličini Božjoj (st.12-20), završavajući sa savjetom pomirenja s Bogom (st.21-30)«. ³¹ Centarlni dio njegovog govora je 21 st. koji se može prevesti: »Podloži se Bogu« ili još doslovnije »Uskladi se s Bogom«. Međutim, ono što je Elifaz doista mislio sa tim savjetom ustvari je značilo, »usklađi se sa mnom!«. Elifazov savjet jednostavno ponavlja osnovno stajalište njihove mudrosne škole. Prosperitet i blagostanje je prirodna posljedica pobožnosti. Samo se pokaj i sve će biti dobro. No međutim, taj savjet je u sebi samo podrazumjevo i isticao da je Job bio kriv. On se čini više kao potvrda Jobove grijeshnosti nego prijateljska savjetnička poruka.

Poruka pokajanja u (st.21-25) sadrži u sebi četiri točke: podložnost (21 st.), primanje pouke od Boga (22 st.), povratak Svemogućemu (23 st.), i odricanje (24-25 st.). Te poslije toga Elifaz nastavlja sa obećanjem velikih blagoslova za pokajanje. On iznosi vječna načela, istinita u sebi, međutim, njihova primjena na Joba kao zlog čovjeka je očigledno pogrešna. Ovo je još jedan primjer dobre medicine dane pogrešnom pacijentu.

d.) Kritika Elifazovog trećeg govora

Stihovi 21-30 predstavljaju ustvari Elifazovo evanđelje. U njima možemo naći sve sastavne dijelove za jednu dobru evangelizacijsku poruku: istinsko pokajanje u srcu, čišćenje života od grijeha, stavljanje Boga u središte iznad materijalnih stvari, i obećanje bogatih blagoslova kao odgovor na molitvu. Iako Elifazova poruka zvuči veoma uzvišeno ona nije poput onoga što je Isus obećao onima koji povjeruju, poslušaju i mole (Mt.7,7-11; Mk.11,23-24). Očigledno je Elifaz predstavio evanđelje prosperiteta kao i Bildad u (8 pogl.). Međutim, to je čisto izvrtnje Svetog Pisma. Ako Bog materijalno blagosilja poslušnost, onda ga se može držati za riječ. Na neki način čovjek je ulovio Boga. Uzvratna teologija je

³¹ Cotton, B.(2001). str.102

vrlo pojednostavljeno gledište o Bogu, i vodi čovjeka na pomisao da je Bog u njegovoj kontroli. Opasnost gledišta je što Bog onda ispada poput stroja koji radi samo jednu od dvije moguće stvari. On postaje stroj kojim čovjek može upravljati tako da čak ne može ni pogriješiti. To su misli koje ustvari pretpostavlja Elifazova poruka pokajanja.

2. Bildad (25,1-6)

Ovo je Bildadov treći i posljednji govor trojice Jobovih savjetnika. On nije mogao odgovoriti Jobu ništa jer nije više bio sposoban za to. Jednostavno nije bio na istoj frekvenciji s njim. Cijela njihova debata ustvari završava u konfuziji. Umovi prijatelja su se zatvorili za bilo kakav pokušaj da prošire ili nastave gurati svoj osnovni argument na Joba zbog njegove tvrdnje nevinosti (32,1). Nitko se više nije želio pomaknuti s mjesta niti za jednu stopu. Borci su očito iscrpljeni, a rasprava je stajala na mrtvoj točki. Njihovi govori su za Joba bili mrtvo slovo na papiru. Zato je Bildadov posljednji odgovor Jobu kraći od svih, dok Sofar izgleda uopće ne može ništa ni smisliti za reći na kraju (26 pogl.).

a.) Božje veličanstvo (25,1-3)

Bildad je započeo svoja prva dva govora s uvredom i ironijom (8,2; 18,2). No za razliku od prijašnjih on ovaj treći govor počinje s uzvišenom i poštovanja vrijednom teološkom izjavom (st.2). Bog vlada, On upravlja nad svim. On predsjedava u visinama gdje je potpuni mir i red. Zatim u retoričkom pitanju (3 st.) potcrtava dva Božanska atributa. Prvi da je Bog moćan,; Gospodar snaga. I drugi, njegovo otkrivenje sebe je univerzalno. U smislu pozitivne kritike možemo reći da se ova izjava slaže s (Ps. 19,1-6). Međutim, pravi razlog za ovakav početak govora leži u Bildadovoj nesposobnosti da odgovori Jobu na prethodni govor. Umjesto toga Bildad se ograničio na dvije osnovne točke, koje je već prije učinio. On želi da Job zna najmanje jednu stvar, a to je da on nema ništa u srcu poput njegova stava, budući Jobu očigledno nedostaje poštovanje za Boga. A još k tomu Job je priuštio sebi samoopravljanje koje je nemoguće za smrtnog čovjeka. Zato prema st.2-3, Bildad ističe da jedino Bog može biti viđen u svom njegovom savršenstvu kao onaj koji posjeduje autoritet te shodno tome čovjeku pripada samo strahopoštovanje. Bildadu se činilo očitim da je Job pokazivao u svojim govorima nedostatak strahopoštovanja, iako je Job već davno prije izjavio kako je Bog nadmoćan, a čovjek samo ponizan pred njim (9,4).

b.) Čovjekov neuspjeh u postizanju pravednosti (25,4-6)

Bildad se okreće od Božjeg savršenstva ka nesavršenstvu čovječanstva. Uspoređujući se s Bogom, Stvoriteljem, Suverenom i Sucem mi smo samo moljci i crvi.

Sa svoja dva pitanja u 4 st., Bildad je naglasio činjenicu totalne pokvarenosti čovjeka. Grijeh je inficirao cjelu ljudsku rasu. Svi naslijeđuju grijeh od roditelja jer su svi »rođeni od žene«. No zanimljivo da je Elifaz već prije postavio isto pitanje u (4,17), a i Job je također priznao ovu temeljnu neosporivu istinu u (9,2;14,4). Tako da Bildad ne govori ništa novo. On želi ponoviti da je jedino Bog istinski pravedan, tako da za svakog čovjeka braniti i obraćati se na svoju nevinost i pravednost pred Bogom je očiti pogrešno.

c.) Kritika Bildadovog trećeg govora

Iako Bildad ispravno predstavlja Božju veličanstvenost i ljudsku griješnost i nesavršenost, što je u skladu sa naukom Svetog Pisma, on promašuje poantu. On je bio uvjeren da Jobova obrana sadrži u sebi brojne kontradikcije. Budući je u nesuglasju da je Bog jedini pravedan, one se mora pod hitno poniziti u prašini i priznati svoj vlastiti izopačeni život. Tako da Bildad pokaziva to kao svojim konačnim udarcem upućenim Jobu u (6 st.).

D. Sažetak dijaloga

Posve je očigledno naročito u svjetlu trećeg ciklusa govora da su Jobovi savjetnici zapali u umsku vratolomiju. Svemu je kriva ta njihova prizemna svijest ili predodžba o Bogu, poznata kao retribucijska teologija koja je bila temeljni aspekt njihovog religioznog uvjerenja. Imajući pred očima tradicionalnu teološku tezu o nepostojanju nepravedne i nezaslužene patnje, Jobovi savjetnici se nisu mogli oteti dojmu da je Job kriv, niti da njihovo gledište ima izuzetak. A s takvim gledištem su također bili uvjereni da zadiru i u srž problema zla i patnje. I ne samo da su patnju smatrali i proglašavali isključivom sudbinom zlikovaca, nego su nudili i lijek za izlaz iz nje, u priznanju grijeha i pokajanjem. Međutim, Jobovo neodstupna prosvjedovanja pred licem svoga Boga zbog nevolja koje su se sručile na njega, su bila kost u grlu njegovim prijateljima jer su bili uvjereni da Job zaslužen pati, tj. da je njegova patnja odgovor Božje pravednosti na njegov grijeh. Tako da im se to prosvjedovanje činilo licemjerno, kao i pusto brbljanje, te napad na Božju pravednost. Stoga već sama činjenica da se Job obraćao Bogu, tražeći od njega objašnjenje za svoje trepljenje, jasno govori da je dovodio u sumnju, ne samo Božju pravednost, nego i ispravnost njihovog nauka o retribucijskoj pravdi. Drugim riječima, Jobovo izravno odbacivanje tradicionalne teze o proporcionalnosti između čovjekove griješnosti i patnje, su vidjeli ne toliko kao prosvjed i kritiku na račun pravednog Boga, nego ne njihovu teologiju. Nastojanje opravdanja tradicionalne teologije u njihovim raspravama postaje očigledna. Tako oni postaju više sličniji apologetima nego realistima, jer više su branili službenu religiju nego što su i sami bili uvjereni u njezin nauk. Oni su bili pobornici ortodoksne misli ne toliko iz uvjerenja, nego više iz interesa da je obrane i dokažu valjanom u primjeni na Jobov slučaj. Jer su bila kako su im se činila sve češća Jobova brbljanja i glasniji prigovori protiv njihovog zajedničkog osnovnog uvjerenja. Jobovi prijatelji stoga nisu ništa drugo doli branitelji tradicionalnog religijskog učenja. Što znači da su njihovi poučni govori neka vrsta obrambenog sustava protiv Jobovog osporavanja i kritike službene religije. Oni su zbog toga počeli prikazivati u lažnom svijetlu čak i Jobove istinite riječi.

Međutim, Job nepokolebljivo i uporno nastavlja braniti svoju nedužnost (ne bezgriješnost) i žestoko osporava tradicionalnu tezu da je svako trpljenje pravedna kazna za grijeh. No naprotiv, u njegovom osporavanju i kritiziranju njihove tradicionalne teze savjetnici optužuju Joba za osporavanje i kritiziranje Boga, štoviše, za njih je to huliteljski pokušaj okrivljavanja Boga, zato što Job podrazumijeva da Bog nepravedno kažnjava i muči pravednika.

Međutim, stalno i iznova poslije optužbi oni su iznosili u obliku savjeta i tu pozitivnu stranu Božje retribucijske pravde. Samo pobožnost može vratiti nečiju sreću. I prema tome, upravo ta tradicionalna tema, to pravovjerno učenje, postaje

ključno za izlaz iz problema. Ali, sit svega osobito uhodanih slatkorječivih klišeja, Job stalno i iznova odbacuje tradicionalno učenje. Objašnjavajući da nedosljednost iz iskustva poriče tradicionalna načela. On je na svojoj koži iskusio proturječnost tih teorija, a također i u promatranju svijeta gdje se ne može poreći da zlikovci napreduju i bezbožnici obiluju dobrima (21,7.17). Job umjesto toga upire prst na svoju bijedu i tijelo pokriveno prištem. Međutim, kao izlaz iz toga njegovi prijatelji iznova ponavljaju svoju klasičnu retribucijsku teoriju, tj. da će dobro i patnja biti naplaćeni, a sreća vraćena pod uvjetom priznanja i pokajanja za grijeh. Krećući se prema kraju dijaloga rasprava se sve više zaoštava i Jobovi savjetnici ocjenjuju da su Jobove tvrdnje i zaključci bogohulni i neprihvatljivi. Prema njima Job misli bez ikakve veze, odbacuje ono što je pravo, ne želi priznati grijeh i tako pogrđuje naume Božje. Zanimljivo je učvršćene propise Boga koji su izrečeni kroz njihovu teologiju. I tako, neodstupajući od svoje tvrdnje nedužnosti za toliku patnju, Job onesposobljava svoje subesjednike za daljnju raspravu: »Tada su ova tri čovjeka prestala govoriti Jobu, jer se držao pravednim u svojim očima« (32,1).

Ukratko rečeno Jobovi savjetnici slove kao službeni predstavnici tradicionalne teologije, i pokazuju se kao nepopustljivi i nepokolebljivi teolozi. Naime, izlažući tradicionalne teze, govoreći u ime čitavog jednog sustava, oni su malo-pomalo gubili sigurnost, zbog Jobovih izjava koje podrazumijevaju da njihovo izlaganje sadrži brojne kontradikcije, te da se ne može primjeniti na njegov slučaj. Zbog toga za njih postaje najvažniji zadatak u slučaju Joba ne odstupiti od svojih teza i braniti ih po svaku cijenu. Iz čega proizilazi da više nije u pitanju objektivna stvarnost Jobove patnje u smislu Božje pravednosti u njoj, nago obrana njihovog subjektivizma.

Nešto o izlaganju mladoga Elihua

Kao što je ranije napomenuto »prijatelji su prestali govoriti Jobu jer se držao pravednim u svojim vlastitim očima« (32,1) što samo potvrđuje da je jedina svrha njihovih govora bila dovesti Joba do priznanja nekog velikog grijeha zbog kojega je došla sva ta nesreća na Joba po nepogrešivom pravilu njihove retribucijske teologije. Međutim, prije nego što će Jahve uzeti riječ i odgovoriti Jobu, posve neočekivano stupa na scenu nepoznati subesjednik, Elihu, koji se nigdje, niti u predgovoru niti u pogovoru knjige, ne spominje kao jedan od Jobovih prijatelja. Job uopće ne odgovara na njegove četiri govora (pogl.32-37), u kojima je također zastupljena, štoviše stavljena u prvi plan, tradicionalna teza o nagradi. Dakle, mladić Elihu ne donosi ništa posebno bitno i ne pravi značajniji pomak u odnosu na trojicu Jobovih prijatelja, iako je htio mnogo reći, ipak on nema toliko novoga vina u svojoj mješini kao što tvrdi (32,18-19). Radi se o starom, ciknutom, u dobroj mjeri razvodnjenom vinu. Upućujući na očistiteljsku, odgojnu i spasenjsku vrijednost patnje, on pokušava uvjeriti Joba da je njegovo trpljenje izričita kazna za grijeh (33,14-19). Iz ovoga proizilazi da je Elihu ne samo branitelj klasične doktrine nego da su njegove riječi još oštrije i otrovnije od besjeda Elifaza, Bildada i Sofara. Ono što su ova trojica koliko toliko neizravno izgovorila s obzirom na težinu Jobove patnje, Elihu izražava jasno i na sav glas, »Zar gdje čovjeka ima poput Joba koji porugu pije kao vodu, sa zlikovcima koji skupa hodi i s opakima isti dijeli put?« (34,7-8). Budući da je Job

teško sagriješio, zaslužio je dodatnu kaznu. Bog mu je »platio po djelima« i »dao po njegovom vladanju« (34,11). Elihu sugerira sa zadovoljstvom: »Stoga, nek se Job dokraja iskuša jer odgovara poput zlikovca; a svom grijehu još pobunu domeće, među nama on plješće dlanovima i hule svoje na Boga gomila« (34,36.37). Ukratko rečeno, Elihu je reko istu stvar kao i trojica prijatelja samo na jedan izravniji način, stoga se nećemo baviti proučavanjem njegovih govora.

E. Kritika Jobovih savjetnika iz Jahvinog odgovora (24,7)

Glavni temelj za kritiku teologije Jobovih savjetnika se nalazi u Božjem odogovoru Jobu u (42,7): »Gospod... reče Elifazu Temancu: Raspalio se moj gnjev na tebe i na oba tvoja prijatelja, jer niste govorili o meni kako dolikuje, kao moj sluga Job«.

Glavna pogreška Jobovih prijatelja je bila što nisu znali da imaju posla s nekom vrstom misterije jer nisu znali za događaj u nebu (pog.1-2). To je ono što je bilo najgore i najpogubnije u njihovom branjenju pravovjerja. Trojica profesionalnih teologa-mudraca, Elifaz, Bildad i Sofar, toliko su bili sigurni u sebe i u svoje znanje da za njih nijedan misterij nije bio nedokučiv.

Za njih nisu postojale nerazriješive stvari koje bi ih nadilazile i koje ne bi mogli objasniti svojim teološkim tezama. Jahvine riječi: »Raspalili ste moj gnjev, jer niste o meni pravo govorili« (42,7) posve sigurno ciljaju na njihovo »nepogrešivo« tumačenje Boga i njegovih puteva.

Držeći se slijepo klasičnih teorija, zaslijepljeni vlastitim fiksnim idejama koje nisu dopuštale drukčija objašnjenja, tvrdoglavo su uvjeravali Joba da je njihovo znanje apsolutno i da oni izriču sud Božji, te da je ono što govore istina zajamčena odozgo. Ipak konačni ishod drame razotkrio je svu malenkost tih teologa, nesigurnost i bezvrijednost njihovih argumenata. U završetku se, naime, izričito veli da njihovo znanje o Bogu nije bilo apsolutno, štoviše, da je bilo potpuno krivo. Jer i ono malo što su znali o Bogu i o čovjeku iskrivili su do te mjere svojim mudrovanjima i predrasudama da su raspalili gnjev Božji na sebe.

Jedan od velikih poruka Knjige o Jobu, jest da svaku patnju, napose onu nezasluženu, moramo smjestiti u Božji naum. Što hoće reći da u tome problemu moramo dati više prostora Bogu ako je to za nas misterija, a manje se osloniti na znanje, naročito izgrađeno na iskustvu, tradiciji i logici ili zdravom razumu. Kušnje progonstva i slične nevolje koje Bog ostavlja svojim miljenicima, napose svojim slugama kojima se ponosi (Post.22; Job.1,11; 2,5; Iz.42,1-4; 50,4-9; 52,13-53), ne trebaju nikakvo racionalno objašnjenje. Ne trebaju ga upravo zato što dolaze od Boga i što su, promatrane očima vjere, plod njegove promisli. Budući da se radi o Božjem upravljanju, ono ne može ne biti dobro, makar to čovjek ne shvaćao. Bog često koristi ljudsku patnju i pretvara je u spasenjsko sredstvo, kao što znade izvesti dobro iz zla, makar to nama smrtnicima bilo teško shvatiti.

H. Kritika Jobovih savjetnika iz Jobovih govora

Job je tijekom čitave rasprave bio ljut na svoje subesjednike. Najprije, jer su odveć pojednostavili problem i jer su olako prešli preko njegove izjave da je nedužan. Zatim, jer su, držeći se slijepo i skrupulozno svog nauka, utemeljena na teološkim dogmama i usklađena s tradicionalnom tezom, diktirali vremenske

sankcije. Sa svom se žestinom obarao na sistematizacije i stereotipe službene teologije, koje su oni zastupali i branili. Bio je sit otrcanih fraza i klišea klasičnog nauka. Dizao je glas za nekim drugim riješenjem, koje bi više odgovaralo stvarnosti, a manje doktrini retribucijske pravde. Odbacio je njihov racionalistički teizam i etički racionalizam, tj. racionalno i mehaničko objašnjenje svojih patnji (grijev/kazna).

Odbio je to njihovo učenje iz dva razloga. Prvo, jer je bio svijestan svoje nedužnosti. Drugo, jer je svakidašnje i njegovo vlastito iskustvo potpuno pobijalo ispravnost tih teza. Job se okrenuo svim srcem Bogu. Vapio je za njegovom pomoći i objavom, uvjeren da će mu od njega doći rasvjetljenje problema. Što je više odbacivao teološke traktate znalaca o Bogu, njihove realne konceptualne i deskriptivne definicije Boga, to je dublje tragao za Božjom istinom. Drugim riječima što se više udaljavao od Boga definicije, to se više približavao Bogu živoj osobi. U tom je možda i najveća razlika između Joba i njegovih prijatelja. Dok su oni temeljili svoje argumente na teorijama konvencionalne teologije, dotle je on zasnivao teze isključivo na svome odnosu s Bogom. Za razliku od Joba, trojica »sigurnih« teologa postojano su branili klasično učenje o dvojakoj naplati, koje nije poznavalo izuzeća. Prema njihovom mišljenju, Job se ne bi imao čega bojati kad bi bio nevin. Evo kako to veli Elifaz Temenac, koji je udario temelj retribucijskoj teologiji u svom prvom govoru:

»Nebi li trebala biti tvoja pobožnost tvoje pouzdanje i tvoji besprijeekorni putevi tvoje nada? Ta sjeti se: nevin – propade li kada, igdje su bili iskorjenjeni pravednici? Iz iskustva zborim: nesrećom tko ore i nevolju sije, nju će i požeti« (4,6-8).

ZAVRŠNA RIJEČ

Iako je »retribucijska teologija« zajedničko teološko uvjerenja Jobovih prijatelja, Elifaz je svoje savjete temeljio na osobnim iskustvima, Bildad na tradiciji, a Sofar na čistoj ljudskoj logici. Međutim, ništa od toga se nije pokazalo vrijednim u Jobovom slučaju. Sva nastojanja prijatelja da tom svojom religijom utišaju Jobove prosvjede i ublaže mu bol završila su neuspješno. Isto tako i svi pokušaji da kod njega pronađu neki grijeh, makar i slabu krivnju, u kojoj bi onda prepoznali glavni uzrok njegove nevolje. Time je njihov posjet definitivno doživio neuspjeh, a njihovo objašnjenje Jobove patnje blamažu. Na Jobov su slučaj htijeli pošto-poto primjeniti tradicionalno učenje (trpljenje je kazna za grijeh), uz to još u doslovnom, matematički preciznom smislu, što znači: Job je veliki grešnik sudeći po težini patnje koju podnosi. Umjesto da su ga »ožalili i utješili«, što bijaše svrha njihova dolaska (2,11), oni su ga samo još više razbjesnili i povećali mu bol. Njihove otrcane fraze, koje su naljutile Joba, još su raspalile i Jahvin gnjev, zbog čega su na kraju dobili ukor (42,7-8). Što je posjet trojice Jobovih prijatelja završio s fujaskom, a njihova mudrost bankrotom, kriva je zabluda u kojoj su ti ljudi živjeli. Kriva je retribucijska teologija od koje su Jobovi savjetnici izradili čitav doktrinarni sustav, koji je morao završiti s teološkom katastrofom. U tom doktrinarnom sustavu kao profesionalni teolozi zastupali su, promicali i širili naučene fraze. Osnovna pogreška koju su počinili leži zapravo u njihovoj sigurnosti i samouvjerenosti. Bili su odveć uvjereni da su njihove teološke teze matematički točne. Prema njihovoj procjeni, Jobova je bolest mogla imati samo jedan virus – njegov veliki grijeh. Neki drugi virus nije mogao postojati niti kao

ideja, a kamoli kao stvarni uzrok. Jobovi su subesjednici vjerovali da posjeduju čitavu istinu, da znaju sve o Bogu. Taj njihov kruti stav, ta njihova samouvjerenost, bio je glavni razlog što je njihova mudrost doživjela slom, njihova teologija ukor, a njihov posjet neuspjeh.

BIBLIOGRAFIJA

- Alden, Robert L. (1993). *The New American commentary: Volume 11, Job*, Denver: Broadman and Holman Publishers.
- Andersen, Francis I. (1976). *Job, an introduction and commentary*, Leicester, England: Inter-Varsity Press.
- Archer, Gleason L. Jr. (1982). *The Book of Job*, Grand Rapids, Michigan: Baker Book House.
- Atkinson, David. (1992). *The Message of Job*, Leicester, England: Inter-Varsity Press.
- Bromiley, G.W. (1982). *The International Standard Bible Encyclopedia: Volume Two*, Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company.
- Cotton, Bill. (2001). *Job: Will you Torment a Windblown Leaf?*, Ross-shire: Christian Focus Publications.
- Elison, H. L. (1976). *A Study of Job from Tragedy to Triumph*, Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House.
- Gaebelein, Frank E. (1988). *The Expositors Bible Commentary: Volume 4*, Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House.
- Guthrie, D. (1970). *New Bible Commentary*, Leicester: Inter-Varsity Press.
- Harris, R. Laird. (1980). *Theological Wordbook of the Old Testament: Volume 1*, Chicago: Moody Press.
- Harris, R. Laird. (1980). *Theological Wordbook of the Old Testament: Volume 2*, Chicago: Moody Press.
- Harrison, Ronald Kenneth. (1971). *Introduction to the Old Testament*, Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company.
- Hastings, James. (1988). *A Dictionary of the Bible: Volume 2*, Peabody, Massachusetts: Hendrickson Publishers.
- Henry, Matthew. (1973). *Matthew Henrys Commentary*, London: Marshall, Morgan And Scott.
- Keil and Delitzsch. (----). *Old testament Commentaries: Volume 3*, Grand Rapids, Michigan: Associated Publishers and Autors Inc.
- Kohlenberger, John R. (1987). *The Interlinear NIV Hebrew-English Old Testament*, Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House.
- MacArthur, John. (1997). *The MacArthur Study Bible*, Nashville: Word Publishing.
- Spurgeon, Charls H. (1997). *Spuregeons Expository Encyclopedia: Volume 10*, Grand Rapids, Michigan: Baker Book House.
- Tenney, Merrill C. (1976). *Pictorial Encyclopedia of the Bible: Volume 3*, Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House.
- Willmington, Harold L. *Willmingtons Guide to Bible Knowledge: Volume One*, Wheaton, Illinois: Tyndale House Publishers, Inc.

